

હિંદુ કાયદો

-:પ્રસ્તાવના:-

૧) હિંદુ કાયદાનો પરિચય:-

હિંદુ કાયદો વિશ્વનો સૌથી પ્રાચીન અને પ્રચંડ કાયદો માનવામાં આવે છે. તે દરેક તબક્કાની આસપાસ રહ્યું છે. તે લગભગ 6000 વર્ષ જૂનું છે. હિંદુ કાયદાની સ્થાપના લોકો દ્વારા કરવામાં આવી છે, સમાજમાંથી કોઈ ગુના અથવા ઉલ્લંઘનને દૂર કરવાના હેતુથી નહીં પરંતુ તેની સ્થાપના એટલા માટે કરવામાં આવી છે કે લોકો મોક્ષ મેળવવા માટે તેનું પાલન કરે. મૂળમાં હિંદુ કાયદાની સ્થાપના કરવામાં આવી હતી જેથી લોકોની જરૂરિયાત પૂરી થાય. લોકોના કલ્યાણ માટે આ ખ્યાલની શરૂઆત કરવામાં આવી હતી.

૨)હિન્દુ કાયદાની ઉત્પત્તિ:

ધર્મશાસ્ત્રમાં 'હિંદુ' એવો કોઈ શબ્દ નથી. તે વિદેશી મૂળ છે. 'હિન્દુ' શબ્દ ગ્રીક લોકો દ્વારા અસ્તિત્વમાં આવ્યો જેઓ સિંધુ ઘાટી રાષ્ટ્રના રહેઠાણને 'ઈન્દોઈ' કહેતા હતા. પાછળથી તે 'હિંદુ' બની ગયો. આ રાષ્ટ્ર 'હિન્દુસ્તાન' અને તેના લોકો હિંદુ તરીકે ઓળખાવા લાગ્યા. ઇતિહાસમાં, 'હિન્દુ' શબ્દ માત્ર એક ધર્મને જ દર્શાવે છે, પરંતુ તે મૂળભૂત રીતે એક રાષ્ટ્રને પણ દર્શાવે છે. હિંદુ કાયદામાં સદીઓથી ફેરફાર કરવામાં આવ્યો છે અને તે છેલ્લા 5000 વર્ષથી અસ્તિત્વમાં છે અને હિંદુ સાંસ્કૃતિક જીવનના વિવિધ તત્વોને અનુસરીને હિંદુ જીવનના સામાજિક અને નૈતિક આકૃતિને પણ સંચાલિત કરવાનું ચાલુ રાખ્યું છે.

૩) ધર્મનો ખ્યાલ:

આપણે જાણીએ છીએ કે ધર્મ શબ્દનો સંબંધ હિંદુ કાયદા સાથે છે. ચાલો હું તમને સમજાવું, હિંદુ પૌરાણિક કથા અનુસાર "ધર્મ" શબ્દનો અર્થ "ફરજ" થાય છે. સંદર્ભો અને ધાર્મિક સંદર્ભોને જોતા ધર્મના જુદા જુદા અર્થો છે જેમ કે, બૌદ્ધો માને છે કે ધર્મ શબ્દનો અર્થ માત્ર એક સાર્વત્રિક કાયદો છે જે ખૂબ જ જરૂરી છે, અને જૈનો અને શીખો માને છે કે તે ફક્ત વિજય માટેનો ધાર્મિક માર્ગ છે. સત્યની

૪) ધર્મના સ્ત્રોત:

"ભગવત ગીતા" માં ઉલ્લેખ કર્યા મુજબ, ભગવાન ધર્મના સિદ્ધાંતોનો ઉપયોગ કરીને જીવનનું સર્જન કરે છે. તે છે ધીરજ, ક્ષમા, આત્મ-નિયંત્રણ, પ્રામાણિકતા, પવિત્રતા (મન, શરીર અને આત્મામાં સ્વચ્છતા), ઇન્દ્રિયો પર નિયંત્રણ, કારણો, જ્ઞાન, સત્યતા અને ક્રોધની ગેરહાજરી. તદનુસાર, મુક્તિ જેનો અર્થ થાય છે "મોક્ષ" એ હિંદુ ધર્મ અનુસાર મનુષ્યો માટે શાશ્વત ધર્મ છે.

૫) હિંદુઓ કોણ છે?

કોઈ વ્યક્તિને હિંદુ કહી શકાય, જે:

કોઈપણ સ્વરૂપમાં ધર્મ દ્વારા હિંદુ છે.

ધર્મ દ્વારા બૌદ્ધ, જૈન અથવા શીખ છે.

હિંદુ માતા-પિતામાંથી જન્મ્યો છે.

મુસ્લિમ, પારસી, ખ્રિસ્તી અથવા યહૂદી નથી અને હિન્દુ કાયદા હેઠળ સંચાલિત નથી.

યજ્ઞપુરુષદાસજી વિ. મુલદાસ[AIR 1966 SC 1119]માં, સર્વોચ્ચ અદાલતે હિંદુ ધર્મ અંગે તિલક દ્વારા વિકસિત કાર્યકારી સૂત્રને સ્વીકાર્યું કે 'વેદોનો સ્વીકૃતિ' આદરભાવ સાથે, એ હકીકતની માન્યતા કે મોટા પ્રમાણમાં ભગવાનની પૂજા કરવી જોઈએ, તે ખરેખર હિન્દુ ધર્મનું વિશિષ્ટ લક્ષણ છે.

સપના વિ કેરળ રાજ્ય, કેરળ હાઈકોર્ટમાં, હિંદુ પિતા અને ખ્રિસ્તી માતાના પુત્રને ખ્રિસ્તી માનવામાં આવ્યો હતો.

હિંદુ કાયદો કોને લાગુ પડે છે:-

1. જન્મથી હિંદુ - માતા-પિતા બંને હિંદુ,

એક પિતૃ હિંદુ : કોઈપણ વ્યક્તિ કે જેના પિતા કે માતા હિંદુ છે અને બાળકોનો ઉછેર હિંદુ તરીકે થયો છે.

ઉદા. સંજય દત્ત, પિતા - સુનિલ દત્ત અને માતા નિર્ગિસ - હિંદુનો ઉછેર

2. ઘોષણા દ્વારા હિંદુ

3. જે વ્યક્તિઓ મુસ્લિમ, ખ્રિસ્તી, પારસી અથવા યહૂદી નથી

4. હિંદુ ધર્મમાં પરિવર્તિત થાય છે

5. હિંદુ ધર્મમાં પુનઃ પરિવર્તન

7. એબોરિજિનલ ટ્રાઈબ્સ

ભારતનું બંધારણ અને હિંદુ કાયદા હેઠળના કાયદાઓ

હાલમાં,

o હિંદુ કાયદો હિંદુ મેરેજ એક્ટ, 1955 દ્વારા લાગુ કરવામાં આવે છે;

o હિંદુ ઉત્તરાધિકાર અધિનિયમ, 1956;

o હિંદુ લઘુમતી અને ગાર્ડિયનશિપ એક્ટ, 1956; અને

o હિંદુ દત્તક અને જાળવણી અધિનિયમ, 1956

બંધારણીય કાયદાઓ છે:

•હિંદુ વિમેન્સ રાઈટ્સ ટુ પ્રોપર્ટી એક્ટ, 1937

•હિંદુ ઉત્તરાધિકાર અધિનિયમ, 1956

હિંદુ કાયદાના સ્ત્રોતો શું છે?

હિંદુ કાયદાના સ્ત્રોતોનું બે ગણું વર્ગીકરણ છે

• પ્રાચીન સ્ત્રોતો

• આધુનિક સ્ત્રોતો

પ્રાચીન સ્ત્રોત

પ્રાચીન સ્ત્રોતો એ સ્ત્રોત છે જેણે પ્રાચીન સમયમાં હિંદુ કાયદાનો ખ્યાલ વિકસાવ્યો હતો. તે આગળ ચાર શ્રેણીઓમાં વર્ગીકૃત થયેલ છે

A. શ્રુતિ

B. સ્મૃતિ

C. કસ્ટમ્સ

D. ડાયજેસ્ટ અને કોમેન્ટ્રી

A. શ્રુતિ:-

શ્રુતિ શબ્દનો અર્થ થાય છે જે સાંભળ્યું છે. તેમાં ભગવાનના પવિત્ર શબ્દો છે. આ સ્ત્રોતને બધામાં સૌથી મહત્વપૂર્ણ અને આવશ્યક સ્ત્રોત માનવામાં આવે છે. શ્રુતિ એ પવિત્ર શુદ્ધ ઉચ્ચારણ છે જે વેદ અને ઉપનિષદોમાં સમાવિષ્ટ છે. તેઓ એક વ્યક્તિ સાથે ધાર્મિક જોડાણ ધરાવે છે અને તેને મોક્ષ અને અવતારનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવામાં મદદ કરે છે. તેને કાયદાનું જ્ઞાન ધરાવતો આદિમ સ્ત્રોત માનવામાં આવે છે.

B. સ્મૃતિ:

સ્મૃતિઓને ગ્રંથ તરીકે ગણવામાં આવે છે જે સમગ્ર પેઢી દરમિયાન ઋષિઓ દ્વારા યાદ રાખવામાં આવે છે અને પછી તેનું અર્થઘટન કરવામાં આવે છે. સ્મૃતિઓ શબ્દનું વધુ વર્ગીકરણ છે જે નીચે મુજબ છે

- ધર્મસૂત્ર (ગદ્ય)
- ધર્મશાસ્ત્રો (કાવ્ય).

C. કોમેન્ટ્રી અને ડાયજેસ્ટ

હિંદુ કાયદાનો ત્રીજો પ્રાચીન સ્રોત ભાષ્ય અને પાચન છે. ભાષ્યો અને પાચનોએ હિંદુ કાયદાનો વ્યાપ વિસ્તાર્યો છે. તેણે હિંદુ કાયદાના ખ્યાલને વિકસાવવામાં ખૂબ જ મોટી ભૂમિકા ભજવી હતી. તે સ્મૃતિઓના અર્થઘટનમાં મદદ કરી. સ્મૃતિઓના એકલ અર્થઘટનને ભાષ્ય તરીકે ઓળખવામાં આવે છે જ્યારે સ્મૃતિઓના વિવિધ અર્થઘટનને પાચન તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. દયાભાગ અને મિતાક્ષર એ બે સૌથી મહત્વપૂર્ણ ભાષ્ય ગણાય છે.

D. કસ્ટમ્સ

રિવાજો એ પરંપરા છે જે સમાજમાં પ્રાચીન સમયથી ચાલી આવે છે. તે પ્રથાનો પ્રકાર છે જે લોકોના સતત નિરીક્ષણ હેઠળ છે અને લોકો દ્વારા અનુસરવામાં આવે છે.

વધુમાં, રિવાજોને બે શ્રેણીઓમાં વર્ગીકૃત કરવામાં આવ્યા છે-

- કાનૂની રિવાજો
- પરંપરાગત રિવાજો

કાનૂની રિવાજો:

કાનૂની રિવાજ એ એવા રિવાજો છે જે કાયદા દ્વારા લાગુ અથવા મંજૂર કરવામાં આવે છે. જ્યાં સુધી કાયદો પોતે તેને અમાન્ય જાહેર ન કરે ત્યાં સુધી તેને અમાન્ય ગણી શકાય નહીં. કાનૂની રિવાજો બે પ્રકારના હોય છે.

- **સ્થાનિક રિવાજો:** સ્થાનિક રિવાજો એ રિવાજો છે જે સ્થાનિક વિસ્તારમાં પ્રેક્ટિસ કરવામાં આવે છે. આ પ્રકારનો રિવાજ ખૂબ માન્ય નથી.

- **સામાન્ય રિવાજો:** સામાન્ય રિવાજો એ રિવાજો અથવા પરંપરાઓ છે જે મોટા વિસ્તારમાં પ્રચલિત છે. આ પ્રકારનો રિવાજ લોકો દ્વારા ખૂબ જ માન્ય છે.

દેવનાઈ અચી વિ. ચિદમ્બરમ (1954) મેડ. 667.

ત્વરિત કેસમાં એવું માનવામાં આવ્યું હતું કે કાયદા દ્વારા કાયદેસર રીતે મંજૂર થવા માટે અને લોકોને બંધનકર્તા બનાવવા માટે એક રિવાજ વ્યવહારમાં સતત હોવો જોઈએ, તે અસ્પષ્ટ અને અસ્પષ્ટ ન હોવો જોઈએ અને સારી રીતે સ્થાપિત જાહેર નીતિનો વિરોધ ન કરવો જોઈએ. એક રૂઢિગત નિયમ સમાજના સંપૂર્ણ અવલોકનમાં હોવો જોઈએ.

લક્ષ્મી વિ. ભગવંતબુવા AIR 2013 SC 1204

ત્વરિત કેસમાં, સર્વોચ્ચ અદાલતે જણાવ્યું હતું કે જ્યારે મોટાભાગના લોકો આવી પ્રથાનો સતત ઉપયોગ કરે છે ત્યારે કોઈ રિવાજ કાયદેસર રીતે લાગુ થઈ જાય છે.

આધુનિક સ્ત્રોતો:

A. ન્યાયિક નિર્ણયો:

ન્યાયિક નિર્ણયોને આધુનિક સ્ત્રોતોનો સૌથી મહત્વપૂર્ણ ઘટક માનવામાં આવે છે. ન્યાયિક નિર્ણય અધિકૃત અને બંધનકર્તા માનવામાં આવે છે. પૂર્વવર્તી સિદ્ધાંતની સ્થાપના કરવામાં આવી હતી અને તે પહેલાથી જ નક્કી કરાયેલ કેસના સમાન તથ્યો અને સંજોગો જેવા કિસ્સાઓમાં લાગુ કરવામાં આવી હતી.

કાયદાને રિવાજોનું સંહિતાકરણ માનવામાં આવે છે જે હિંદુ કાયદાની વિભાવનાને વિસ્તૃત કરવામાં આવશ્યક ભૂમિકા ભજવે છે. સંસદ દ્વારા કાયદાઓ ઘડવામાં આવે છે.

B. ન્યાય સમાનતા અને સારા અંતરાત્મા:

ન્યાય સમાનતા અને સારા વિવેક એ કાયદાનો મૂળભૂત નિયમ છે. કાયદાનો આ નિયમ ત્યારે લાગુ થાય છે જ્યારે કોર્ટ તેની તર્કસંગતતા અને ન્યાય સમાનતા અને સારા વિવેકની વિભાવનાને લાગુ કરીને ચોક્કસ બાબતનો નિર્ણય કરે તે પહેલાં કોઈ કેસમાં હાલનો કાયદો લાગુ પડતો નથી.

આ નિયમ વ્યક્તિ માટે ઉપલબ્ધ સૌથી વાજબી અને વાજબી વિકલ્પ માનવામાં આવે છે.

ગુરુનાથ વિ કમલાબાઈમાં સર્વોચ્ચ અદાલતે ઠરાવ્યું હતું કે કોઈપણ વર્તમાન કાયદાની ગેરહાજરીમાં ન્યાય સમાનતા અને સારા અંતરાત્માનો નિયમ લાગુ કરવામાં આવ્યો હતો.

કંચના વિ. ગિરિમલખા (1924) 51 IA 368

ત્વરિત કેસમાં, ખાનગી કાઉન્સિલે હત્યારાને પીડિતાની મિલકતનો વારસો મેળવવા પર પ્રતિબંધ મૂક્યો હતો.

C. કાયદો

કાયદાને હિન્દુ કાયદાનો સૌથી મહત્વપૂર્ણ સ્ત્રોત માનવામાં આવે છે. તેને આધુનિક વિશ્વમાં હિન્દુ કાયદાના વિકાસ માટેનો આધાર માનવામાં આવે છે. એવું કહેવામાં આવ્યું છે કે સમાજની નવી પરિસ્થિતિઓને પહોંચી વળવા માટે કાયદાનું સંહિતાકરણ કરવું જરૂરી બન્યું છે

હિન્દુ કાયદાની શાળાઓ

હિન્દુ કાયદાની શાળાઓને સ્મૃતિઓના ભાષ્ય અને પાચન તરીકે ગણવામાં આવે છે. આ શાળાઓએ હિન્દુ કાયદાનો વ્યાપ વધાર્યો છે અને તેના વિકાસમાં સ્પષ્ટ યોગદાન આપ્યું છે.

હિન્દુ કાયદાની બે મુખ્ય શાખાઓ નીચે મુજબ છે-

- મિતાક્ષરા - વિજ્ઞાનેશ્વર
- દયા ભગા - જીમુતવાહન

મિતાક્ષરા

મિતાક્ષર શાળા: મિતાક્ષરા એ હિન્દુ કાયદાની સૌથી મહત્વપૂર્ણ શાળાઓમાંની એક છે. તે યાજ્ઞવલ્ક્ય દ્વારા લખાયેલ સ્મૃતિનું ચાલતું ભાષ્ય છે. આ શાળા પશ્ચિમ બંગાળ અને આસામ સિવાય ભારતના સમગ્ર ભાગમાં લાગુ છે. મિતાક્ષર ખૂબ વિશાળ અધિકારક્ષેત્ર ધરાવે છે. જો કે દેશના જુદા જુદા ભાગો તેમના દ્વારા અનુસરવામાં આવતા વિવિધ પરંપરાગત નિયમોને કારણે અલગ અલગ રીતે કાયદાનો અભ્યાસ કરે છે.

મિતાક્ષરાને આગળ પાંચ પેટાશાળાઓમાં વહેંચવામાં આવી છે

- બનારસ હિન્દુ લો સ્કૂલ
- મિથિલા લો સ્કૂલ

- મહારાષ્ટ્ર કાયદાની શાળા
- પંજાબ લો સ્કૂલ
- દ્રવિડ અથવા મદ્રાસ લો સ્કૂલ

આ કાયદાની શાળાઓ મિતાક્ષર લો સ્કૂલના દાયરામાં આવે છે. તેઓ સમાન મૂળભૂત સિદ્ધાંતનો આનંદ માણે છે પરંતુ ચોક્કસ સંજોગોમાં અલગ પડે છે.

બનારસ લો સ્કૂલ:

આ કાયદાની શાળા મિતાક્ષર કાયદાની શાળાના અધિકાર હેઠળ આવે છે અને ઓરિસ્સા સહિત ઉત્તર ભારતને આવરી લે છે.

વિરમિત્રોદય - વીરમિત્રોદય એ મિત્રમિશ્ર દ્વારા લખાયેલ હિંદુ કાયદો ડાયજેસ્ટ છે જે ધર્મશાસ્ત્રના લગભગ દરેક પાસાને આવરી લે છે.

નિર્ણય સિંધુ, વિવાદ તેની કેટલીક મુખ્ય ભાષ્યો છે.

મિથિલા લો સ્કૂલ:

આ કાયદાની શાળા તિરહૂત અને ઉત્તર બિહારના પ્રાદેશિક ભાગોમાં તેની સત્તાનો ઉપયોગ કરે છે. કાયદાની શાળાના સિદ્ધાંતો ઉત્તરમાં પ્રવર્તે છે. આ શાળાના મુખ્ય ભાષ્યો વિવદરત્નાકર, વિવાદચિંતામણિ, સ્મૃતસાર છે.

મહારાષ્ટ્ર કે મુંબઈની લો સ્કૂલ:

મહારાષ્ટ્ર લો સ્કૂલને ગુજરાત કરણ સહિતના પ્રાદેશિક ભાગો અને જ્યાં મરાઠી ભાષા નિપુણતાથી બોલવામાં આવે છે તે ભાગો પર તેના અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરવાનો અધિકાર છે. આ શાળાઓના મુખ્ય સત્તાધિકારીઓ વ્યાવહાર મયુખા, વીરમિત્રોદય વગેરે છે.

મદ્રાસ લો સ્કૂલ:

આ કાયદાની શાળા ભારતના સમગ્ર દક્ષિણ ભાગને આવરી લે છે. તે મિતાક્ષર લો સ્કૂલ હેઠળ પણ તેની સત્તાનો ઉપયોગ કરે છે. આ શાળાના મુખ્ય અધિકારીઓ સ્મૃતિ ચંદ્રિકા, વૈજયંતી વગેરે છે.

પંજાબ લો સ્કૂલ:

આ કાયદાની શાળા મુખ્યત્વે પૂર્વ પંજાબમાં સ્થપાઈ હતી. તેણે પોતાના રિવાજો અને પરંપરાઓ સ્થાપિત કરી હતી. આ શાળાના મુખ્ય ભાષ્યો વીરમિત્રોદય અને તેના સ્થાપિત રિવાજો છે.

દયાભાગા શાળા:-

દયાભાગા શાળા મુખ્યત્વે આસામ અને પશ્ચિમ બંગાળમાં પ્રચલિત હતી. આ હિંદુ કાયદાઓની સૌથી મહત્વપૂર્ણ શાખાઓમાંની એક પણ છે. તે અગ્રણી સ્મૃતિઓ માટે ડાયજેસ્ટ માનવામાં આવે છે. તેનું પ્રાથમિક ધ્યાન વિભાજન, વારસો અને સંયુક્ત કુટુંબ સાથે વ્યવહાર કરવાનું હતું. કેન અનુસાર, તે 1090-1130 એડી વચ્ચે સામેલ કરવામાં આવ્યું હતું.

વારસાના અન્ય તમામ વાહિયાત અને કૃત્રિમ સિદ્ધાંતોને નાબૂદ કરવાના હેતુથી દયાભાગા શાળાની રચના કરવામાં આવી હતી. આ નવા ડાયજેસ્ટનો તાત્કાલિક ફાયદો એ છે કે તે અગાઉ સ્થાપિત સિદ્ધાંતોની તમામ ખામીઓ અને મર્યાદાઓને દૂર કરવાનું વલણ ધરાવે છે અને વારસદારોની યાદીમાં ઘણા જાતિઓનો સમાવેશ કરે છે, જેને મિતાક્ષર શાળા દ્વારા પ્રતિબંધિત કરવામાં આવી હતી.

દયાભાગા શાળામાં અન્ય વિવિધ ભાષ્યો અનુસરવામાં આવતા હતા જેમ કે:

- દયાતાત્યા
- દયાક્રમ-સંગ્રહ
- વીરમિત્રોદય
- દત્તક ચંદ્રિકા

હિન્દુ મેરેજ એક્ટ, 1955

હિંદુ લગ્ન એ કન્યાદાનનો સંદર્ભ આપે છે જેનો અર્થ છે પિતા દ્વારા તમામ પરંપરા અને સંસ્કારો અથવા રિવાજો સાથે છોકરાને છોકરીની ભેટ આપવી.

હિંદુ લગ્ન એ એક પ્રાચીન પરંપરા છે જે વૈદિક કાળથી આધુનિક વિશ્વમાં અત્યાર સુધી વિવિધ ફેરફારો સાથે પ્રચલિત છે.

શાસ્ત્રી હિંદુ ધર્મમાં 16 સંસ્કારો છે જેમાં લગ્ન એ હિંદુ ધર્મના મહત્વના સંસ્કારોમાંથી એક છે.

હિંદુ લગ્ન અધિનિયમ 1955 ની કલમ 2 જણાવે છે કે આ અધિનિયમ એવી કોઈપણ વ્યક્તિને લાગુ પડે છે જે જન્મથી હિંદુ છે અથવા જેણે પોતાનો ધર્મ બદલીને તેના કોઈપણ સ્વરૂપો જેમ કે વિરશૈવ, લિંગાયત અથવા બ્રાહ્મો, પ્રાર્થનાનો અનુયાયી છે. અથવા આર્ય સમાજ.

કોઈપણ વ્યક્તિ જે બૌદ્ધ, જૈન અથવા શીખ છે તે પણ આ કાયદા હેઠળ આવે છે. તે આ પ્રદેશની બહાર રહેતા કોઈપણ વ્યક્તિને પણ લાગુ પડે છે સિવાય કે જે કોઈ મુસ્લિમ, ખ્રિસ્તી, પારસી અથવા ધર્મ દ્વારા ચઢૂદી હોય અથવા તે સાબિત થાય કે આવી વ્યક્તિ હિન્દુ કાયદા દ્વારા સંચાલિત છે.

એવું માનવામાં આવે છે કે તે પતિ-પત્ની વચ્ચેનું સૌથી મજબૂત બંધન છે. આ એક અતૂટ બંધન છે જે મૃત્યુ પછી પણ ટકી રહે છે.

લગ્નનું મહત્વ એક પેઢીની હદ સુધી નથી પરંતુ તે હિંદુ ધર્મની ઊંડાણપૂર્વકની માન્યતા છે.

પત્ની વિના, વ્યક્તિ; હિંદુ ધર્મના કોઈપણ સંસ્કાર કરતી વખતે તેને અપૂર્ણ માનવામાં આવે છે.

પત્ની સાથે તમામ સંસ્કાર કરવા ખૂબ જ જરૂરી છે.

હિંદુ લગ્નની વિભાવનાઓ અને માન્યતા:

લાંબા સમયથી હિંદુ લગ્ન સંસ્કારોમાં સમયાંતરે લોકોની જરૂરિયાતો અને સગવડતાને કારણે તે મુજબ ફેરફાર કરવામાં આવ્યા છે.

તે પતિ-પત્ની વચ્ચેનો સંબંધ છે.

હિંદુ ધર્મ અનુસાર, આ સંસ્કાર હિંદુ ધર્મના 16 સંસ્કારોમાંથી એક સૌથી મહત્વપૂર્ણ સંસ્કાર છે.

તે એક પવિત્ર બંધન છે જેને તોડી શકાતું નથી.

તે જન્મથી જન્મ સુધીનો સંબંધ છે, તે એક બંધન છે જે પુનર્જન્મ અને મૃત્યુ પછી ચાલુ રહે છે. વેદ અનુસાર, પુરુષ ત્યાં સુધી અધૂરો રહે છે જ્યાં સુધી તે લગ્ન કરીને પોતાના જીવનસાથી સાથે ન મળે.

લગ્નનો ખ્યાલ: સંસ્કાર અથવા કરાર

હિંદુ લગ્ન એ "એક ધાર્મિક સંસ્કાર છે જેમાં એક પુરુષ અને સ્ત્રી ધર્મ, પ્રજનન અને જાતીય આનંદની શારીરિક, સામાજિક અને આધ્યાત્મિક જરૂરિયાત માટે કાયમી સંબંધમાં બંધાયેલા છે."

▣ હિંદુ લગ્નને સૌથી મહત્વપૂર્ણ સંસ્કારોમાંના એક તરીકે ગણવામાં આવે છે.

▣ પ્રાચીન સમયમાં છોકરીઓની સંમતિની જરૂર ન હતી. પિતાએ તેની સલાહ કે સંમતિ લીધા વગર છોકરાનો નિર્ણય કરવાનો હોય છે.

▣ યોગ્ય છોકરો શોધવો એ પિતાની એકમાત્ર ફરજ છે. જો લગ્ન સમયે વ્યક્તિ અસ્વસ્થ મનની અથવા સગીર હતી, તો તેને રદબાતલ લગ્ન તરીકે ગણવામાં આવતું નથી.

▣ પરંતુ વર્તમાન વિશ્વમાં, વ્યક્તિની સંમતિ અને માનસિક સ્વસ્થતા એ હિંદુ લગ્નનો ખૂબ જ આવશ્યક ભાગ છે, આવા કોઈપણ તત્વની ગેરહાજરી વિના લગ્ન રદ કરવામાં આવશે અથવા રદબાતલ થશે અથવા કોઈ કાનૂની અસ્તિત્વ રહેશે નહીં.

લગ્નના સંસ્કાર પ્રકૃતિના લક્ષણો:

- તે પતિ-પત્નીનું એક પ્રેષક બંધન છે જે મૃત્યુ પછી પણ કાયમી અને થાકેલું છે અને તેઓ મૃત્યુ પછી પણ સાથે રહેશે.
- એકવાર બાંધી લીધા પછી તેને ખોલી શકાતું નથી.
- તે વર અને વરનું ધાર્મિક અને પવિત્ર સંઘ છે જે ધાર્મિક વિધિઓ અને સંસ્કારો દ્વારા કરવામાં આવે તે જરૂરી છે.

હિંદુ મેરેજ એક્ટ 1955ની કલમ 12 દર્શાવે છે કે જ્યારે કોઈની સંમતિ પ્રાપ્ત ન થાય તો લગ્ન રદબાતલ ગણવામાં આવે છે. તે દર્શાવે છે કે કન્યાની સંમતિની ગેરહાજરી હોવા છતાં, લગ્ન માન્ય અને કાયદેસર છે.

આધુનિક લગ્નની પ્રકૃતિ કરાર આધારિત છે. આમ, તે સમાનતા અને સ્વતંત્રતાના વિચારને સ્વીકારે છે. તેને પશ્ચિમી વિચારોને કારણે અપનાવવામાં આવ્યું છે. બંને પક્ષો દ્વારા સ્વેચ્છાએ તેમાં પ્રવેશવાનો કરાર હોવો જોઈએ.

આમ, હિન્દુ લગ્ન એ કોઈ કરાર નથી અને ન તો તે કોઈ સંસ્કાર છે. પરંતુ એમ કહી શકાય કે તે બંનેનું સામ્ય છે.

સ્વરૂપો અને સમારંભો

આદર્શિક ગ્રંથો, ધર્મ ગ્રંથો અને કેટલાક ગૃહસૂત્રો લગ્નને આઠ અલગ અલગ સ્વરૂપોમાં વર્ગીકૃત કરે છે જે છે બ્રહ્મા, દૈવ, આર્ષ, પ્રજાપત્ય, અસુર, ગાંધર્વ, રાક્ષસ, પૈશાચ. લગ્નના સ્વરૂપોનો આ ક્રમ વંશવેલો છે.

કોખ્પીસેટ્ટી સુબ્બારાવ વિરુદ્ધ એ.પી.માં ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલતે પણ આર્યન હિન્દુઓ દ્વારા આપવામાં આવેલા લગ્નના 8 સ્વરૂપોના અસ્તિત્વને માન્યતા આપી હતી.

આઠ સ્વરૂપોને લગ્નના મંજૂર અને અસ્વીકૃત સ્વરૂપોની 2 શ્રેણીઓમાં વહેંચવામાં આવ્યા છે.

મંજૂર ફોર્મ

બ્રહ્મા, દૈવ, આર્ષ અને પ્રજાપત્ય લગ્નના માન્ય સ્વરૂપો હેઠળ આવે છે. આ લગ્નોમાં ભેટોની આપ-લેનો સમાવેશ થાય છે, "કન્યાદાન" (કન્યાદાન). બ્રાહ્મણો, ધર્મ ગ્રંથો અનુસાર, ભેટ સ્વીકારવાની ફરજ છે. તેથી, પ્રથમ ચાર લગ્ન પ્રકારો સામાન્ય રીતે બ્રાહ્મણો માટે કાયદેસર છે.

Authikesavulu Chetty vs. S. Ramanujam Chetty and Anr. માં, બે દાખલાઓ સેટ કરવામાં આવ્યા હતા:

1. સૌપ્રથમ, એવા કિસ્સામાં જ્યાં વિરુદ્ધ કોઈ સાબિતી નથી, એવું માની લેવું જોઈએ કે લગ્ન મંજૂર સ્વરૂપોમાંથી એકમાં છે.
2. બીજો પ્રશ્ન એ થયો કે નિઃસંતાન માતાની મિલકતનો વારસદાર કોણ હશે? એવું નક્કી કરવામાં આવ્યું હતું કે ચાર મંજૂર સ્વરૂપોમાંથી એકમાં લગ્ન કરેલ નિઃસંતાન મહિલાની મિલકત તેના મૃત્યુ પછી તેના પતિને જશે.

બ્રહ્મા

'બ્રહ્મ' એ ભારતમાં લગ્નના સૌથી પ્રચલિત સ્વરૂપોમાંનું એક છે અને લગ્નના તમામ આઠ સ્વરૂપોમાંથી તે સૌથી સર્વોચ્ચ સ્થાન ધરાવે છે. મનુ-સ્મૃતિએ પણ લગ્નના આ સ્વરૂપને ખૂબ મહત્વ આપ્યું છે.

બ્રહ્મ વિવાહ, ધર્મ ગ્રંથોમાં, એક પુત્રીની ભેટ તરીકે સમજાવવામાં આવ્યું છે, આભૂષણોથી શણગારવામાં આવ્યા પછી અને પિતા દ્વારા પોતે પસંદ કરાયેલ અને વેદોમાં શીખેલા માણસને ઝવેરાતથી સન્માનિત કર્યા પછી તેને "બ્રહ્મ લગ્ન" કહેવામાં આવે છે.

"બ્રહ્મા" લગ્ન એ બ્રાહ્મણોની ધાર્મિક વિધિઓ છે જેઓ મનુ-સ્મૃતિ અનુસાર ભેટ સ્વીકારવાની ફરજ ધરાવે છે.

રીમા અગ્રવાલ વિ અનુપમ એન્ડ ઓર્સ, 2004માં સુપ્રીમ કોર્ટે ભારતમાં દહેજ પ્રથાની ઉત્પત્તિ બ્રહ્મ વિવાહની શક્યતા અંગે ચર્ચા કરી હતી પરંતુ તે અંગે કોઈ નિષ્કર્ષ પર આવ્યા નથી. લેખકના મતે, "બ્રહ્મા" લગ્નો દહેજના કેસોને જન્મ આપતા નથી કારણ કે છોકરીના પિતા પોતે સ્વેચ્છાએ વરરાજાને ભેટો આપે છે. મનુ-સ્મૃતિ અનુસાર વરરાજા તરફથી કોઈ બ્રાહ્મ દબાણ નથી. જો કે, વ્યવહારિકતામાં, વરરાજા કન્યા અને તેના માતા-પિતાને દહેજ આપવા માટે હેરાન કરવા અને દબાણ કરવા માટે "ભેટની આપ-લે"ના રિવાજનો ઉપયોગ કરી શકે છે. ઉપરાંત, મનુ અનુસાર, બ્રહ્મ સંસ્કાર અનુસાર લગ્ન કરનાર પત્નીનો પુત્ર દસ પૂર્વજો અને વંશજોને મુક્ત કરે છે.

દૈવા:

દૈવ-વિવાહનો અર્થ થાય છે 'દેવતાઓના સંસ્કાર સાથે સંબંધિત લગ્ન'. લગ્નના આ સ્વરૂપમાં, બ્રહ્માથી વિપરીત, પિતા પોતાની પુત્રીને કન્યાના પિતા દ્વારા આચરવામાં આવતા યજ્ઞમાં કાર્ય કરવા માટે દક્ષિણા (બલિદાન ફી) તરીકે પૂજારીને આપે છે.

લગ્નના આ સ્વરૂપમાં, વરરાજા કન્યાની શોધમાં આવતો નથી, કન્યાના માતાપિતા તેમની પુત્રી માટે વરની શોધમાં જાય છે.

લગ્નના આ સ્વરૂપને બ્રહ્મા લગ્ન કરતાં હલકી ગુણવત્તાવાળા માનવામાં આવે છે કારણ કે, દૈવમાં, પિતા તેની પુત્રીનો બલિદાન તરીકે ઉપયોગ કરીને લાભ મેળવે છે અને તે પણ કારણ કે સ્ત્રીઓ માટે વરની શોધમાં જવું અપમાનજનક માનવામાં આવે છે.

અર્શા

મંજૂર લગ્નનું ત્રીજું સ્વરૂપ, એટલે કે અર્શા લગ્ન, ઋષિ અથવા ઋષિઓ સાથે લગ્ન સૂચવે છે. આ લગ્નના બ્રહ્મા અને દૈવ સ્વરૂપોથી અલગ છે કારણ કે, આર્ષમાં, કન્યાના પિતાએ વરરાજાને કંઈપણ આપવાની જરૂર નથી. આર્ષમાં, વરરાજાના પિતા તે છે જે કન્યાના પિતાને 2 ગાય અથવા બળદ આપે છે.

આ પ્રકારના લગ્ન એટલા માટે થાય છે કારણ કે છોકરીના માતા-પિતા બ્રહ્મ સંસ્કાર અનુસાર યોગ્ય સમયે તેમની દીકરીના લગ્નનો ખર્ચ ઉઠાવી શકતા નથી. તેથી એવું માનવામાં આવે છે કે છોકરીના લગ્ન 2 ગાયોના બદલામાં વૃદ્ધ ઋષિ અથવા ઋષિ સાથે કરવામાં આવે છે.

પ્રજાપત્ય

લગ્નનું પ્રજાપત્ય સ્વરૂપ લગ્નના બ્રહ્મ સ્વરૂપ જેવું જ છે સિવાય કે પ્રજાપત્યમાં કોઈ વેપાર કે કન્યાદાન નથી અને કન્યાના પિતા વરની શોધ કરે છે. આ ભિન્નતાઓને કારણે પ્રજાપત્ય બ્રહ્મથી નીચ છે.

લગ્નના આ સ્વરૂપમાં, પિતા તેની પુત્રીને વિદાય આપતી વખતે દંપતીને એક શરત સાથે સંબોધે છે કે વર અને વરરાજા બંને એક સાથે તેમના ધર્મનું પાલન કરી શકે છે.

કન્યાના પિતા દ્વારા વિનંતી કરાયેલ મૂળભૂત શરત એ છે કે વરરાજાએ કન્યાને જીવનસાથી તરીકે વર્તવું જોઈએ અને તેમની ધાર્મિક અને બિનસાંપ્રદાયિક ફરજો એકસાથે પૂરી કરવી જોઈએ.

અસ્વીકૃત ફોર્મ્સ

અસુર, ગાંધર્વ, રાક્ષસ અને પૈસાય લગ્નના અસ્વીકૃત સ્વરૂપો હેઠળ આવે છે.

રાજબીર સિંહ દલાલ વિ ચૌધરી દેવીલાલ યુનિવર્સિટી, 2008 મુજબ, એક અસ્વીકૃત સ્વરૂપમાં લગ્ન કરનાર નિઃસંતાન મહિલાની મિલકત તેના પતિને બદલે તેના પરિવારને જાય છે.

અસુર

આ લગ્નના સૌથી વધુ નિંદાના સ્વરૂપોમાંનું એક છે. આ સ્વરૂપમાં, વરરાજા દ્વારા તે કરી શકે તેટલી બધી સંપત્તિ, કન્યાના પિતા અને પોતે કન્યાને પ્રદાન કર્યા પછી પિતા તેની પુત્રીને આપી દે છે. મનુસ્મૃતિ અનુસાર, છોકરીના પિતાએ ઓછામાં ઓછી કિંમતમાં પણ ઓફર સ્વીકારવી જોઈએ નહીં.

લગ્ન "અસુર" છે કે નહીં તે નક્કી કરવા માટેની કસોટી **કૈલાસનાથ મુદલિયાર વિ. પરાશક્તિ વદિવન્ની, 1931** માં નક્કી કરવામાં આવી હતી. જો વરરાજા તેના માટે કન્યાના પિતાને પૈસા અથવા પૈસાની કિંમતની કોઈપણ વસ્તુ (જેમ કે ઘઉં, ગાય વગેરે) આપે છે. લાભ અથવા વિચારણા તરીકે તેની પુત્રીને લગ્નમાં આપવા તેને અસુર વિવાહ કહેવાય છે.

ગાંધર્વ:

આ લગ્નનું ઁક અનોખું સ્વરૂપ છે અને લગ્નના અન્ય સ્વરૂપોથી અલગ છે. લગ્ન કરવા માટે ઁકરી અને ઁકરા વચ્ચે પરસ્પર કરાર છે. આ પરસ્પર કરાર શુદ્ધ વાસનામાંથી ઉદ્ભવે છે. માતાપિતાની મંજૂરી ભૂમિકા ભજવતી નથી.

ભાઉરાવ શંકર લોખંડે અને ઁનઆર વિરુદ્ધ મહારાષ્ટ્ર અને ઁનઆર, 1965ના કેસમાં સુપ્રીમ કોર્ટે ગાંધર્વ લગ્ન કરવા માટે જરૂરી વિધિઓની ચર્ચા કરી હતી. આ સ્વરૂપમાં, ઁક રિવાજ છે કે સ્ત્રીના પિતાઁ સ્ત્રી અને પુરુષના કપાળને ઁકબીજાને સ્પર્શ કરવો જોઈઁ અને ગાંધર્વ કાર્ય દ્વારા પૂર્ણ થાય છે. આ રિવાજની સાથે, અન્ય રિવાજ કે જેમાં બ્રાહ્મણ પૂજારી અને વાળંદની હાજરી જરૂરી હતી તે ગાંધર્વ લગ્ન માટે જરૂરી ન હોવાની વિનંતી કરવામાં આવી હતી. જો કે, ઁવું માનવામાં આવતું હતું કે આ આવશ્યક સમારંભો વિના, હિંદુ લગ્ન અધિનિયમના 17 અને ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ 494 હેઠળ ગાંધર્વ લગ્નની ઉજવણી કરવામાં આવી ન હતી.

રક્ષા

લગ્નનું રક્ષા સ્વરૂપ કન્યાનું અપહરણ કરીને અને તેના પરિવાર અને સંબંધીઓને નિર્દયતાથી મારીને કરવામાં આવે છે. કેટલાક ગ્રંથોમાં, બીજી શરત કે જે થવાની જરૂર છે તે ઁ છે કે વરરાજાઁ શાંત લગ્નમાં ઔપચારિક પગલાઓનું પાલન કરતી વખતે કન્યાના પરિવાર સાથે લડવું જોઈઁ. જો કે, "રક્ષા" લગ્ન કરવા માટે આ સ્થિતિ જરૂરી નથી. ઁક ઉમદા ઈન્ડોલોજિસ્ટ પી.વી. કેન અનુસાર, લગ્નના આ સ્વરૂપને રક્ષાસ નામ આપવામાં આવ્યું છે કારણ કે ઈતિહાસમાંથી રક્ષસ (રાક્ષસો) તેમના બંદીવાસીઓ પર ક્રૂરતા આચરતા હોવાનું જાણવા મળે છે.

હિંદુ મેરેજ ઁક્ટ, 1955

કુલ વિભાગો - 30

કલમ 30 – ૨૬ કરો

હિંદુ લગ્નની માન્યતા

કલમ 5 A માન્ય લગ્ન બે હિંદુઓ વચ્ચે કરવામાં આવશે જો નીચેની શરતો પૂરી થાય:

- લગ્ન સમયે કોઈપણ વ્યક્તિ પાસે જીવનસાથી ન હોય. હિંદુ મેરેજ એક્ટ મુજબ, એક જ સમયે બે જીવતી પત્નીઓ રાખવાની પરવાનગી નથી, જે લગ્નજીવન સમાન છે. તે ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ 494 હેઠળ સજાપાત્ર છે.
- વર 21 વર્ષની ઉંમરે પહોંચે અને કન્યા 18 વર્ષની થાય. લગ્ન સમયે વ્યક્તિએ આ કાયદામાં દર્શાવેલ વય પ્રાપ્ત કરવી જરૂરી છે.
- સંમતિ બળજબરી અથવા ધમકી દ્વારા આપવામાં આવશે નહીં. આધુનિક વિશ્વમાં, પિતા છોકરીની સંમતિ વિના છોકરીના લગ્ન કોઈની સાથે કરાવી શકતા નથી. લગ્ન રદબાતલ થશે.
- તેઓ સર્પિંડા સંબંધ હેઠળ અથવા પ્રતિબંધિત સંબંધની ડિગ્રીમાં આવતા નથી સિવાય કે તેમની રિવાજ અથવા પરંપરા દ્વારા તેને મંજૂરી આપવામાં આવી હોય.
- વ્યક્તિ કોઈપણ ગાંડપણથી પીડિત ન હોવી જોઈએ અથવા લગ્ન સમયે માનસિક વિકૃતિ.

બાયગેમી:

બાયગેમી એ એક જ સમયે બે જીવંત પત્નીઓ રાખવા સમાન છે જે હિન્દુ કાયદામાં ગેરકાયદેસર છે; પ્રથમ લગ્નથી છૂટાછેડાને અંતિમ સ્વરૂપ આપ્યા વિના, વ્યક્તિ કોઈ અન્ય સાથે લગ્ન કરી શકતી નથી. પ્રથમ એક કાનૂની લગ્ન ગણવામાં આવશે. ભારતીય દંડ સંહિતા 1860 ની કલમ 494 અને 495 ની જોગવાઈઓ પહેલાથી જ જીવંત પતિ-પત્ની કર્યા પછી બીજા લગ્ન કરનાર વ્યક્તિને લાગુ પડશે.

બાળ લગ્ન:

હિંદુ મેરેજ એક્ટ, 1955 હેઠળ બાળ લગ્ન રદબાતલ કે રદબાતલ નથી. કલમ 11 અને 12માં ધારાસભાનું મૌન અને કલમ 13 (2) (iv) ની જોગવાઈના રૂપમાં સ્પષ્ટ નિયમ, તેને માન્ય બનાવે છે. કલમ 5, 11 અને 12 માં વિધાનસભાના મૌન અને હિંદુ લગ્ન અધિનિયમની કલમ 18 હેઠળ સ્પષ્ટ જોગવાઈના પરિણામે, મનીષા સિંઘ વિરુદ્ધ NCT રાજ્યના કેસમાં જોવામાં આવે છે તેમ બાળ લગ્ન માન્ય છે.

નીતુ સિંઘ વિ. રાજ્ય અને ઓ.આર.એસ. દિલ્હી હાઈકોર્ટે જણાવ્યું હતું કે સગીરોના લગ્ન રદબાતલ કે રદબાતલ નથી, પરંતુ તે સજાપાત્ર છે.

હિંદુ લગ્ન અધિનિયમ હેઠળ, કોઈપણ પક્ષો પાસે શૂન્યતાના હુકમનામા દ્વારા બાળ લગ્નને નકારી કાઢવાનો વિકલ્પ નથી. સુશીલા ગોથાલાલ વિરુદ્ધ રાજસ્થાન રાજ્યમાં રાજસ્થાન

હાઈકોર્ટે નિર્દેશ આપ્યો કે રાજ્યએ આવા લગ્નોમાં સામેલ તમામને સજા કરીને બાળ લગ્નના જોખમને રોકવા માટે જરૂરી પગલાં લેવા જોઈએ. જેના પરિણામે રાજસ્થાનના મુખ્યમંત્રીએ રાજ્યના તમામ લોકોને આ બાળ લગ્નો અટકાવવા ખાસ અપીલ કરી હતી.

તેમ છતાં, સ્ત્રી બાળકને કલમ 13 (2) (4) હેઠળ છૂટાછેડા દ્વારા લગ્નને નકારી કાઢવાનો અધિકાર આપવામાં આવ્યો છે. રૂપ નારાયણ વર્મા વિ. યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયામાં, હાઈકોર્ટે હિંદુ લગ્ન અધિનિયમની કલમ 13 (2) (4) ની બંધારણીય માન્યતાને સમર્થન આપ્યું અને તેને કલમ 15 (3) હેઠળ વિધાનસભા દ્વારા સત્તાનો ઉપયોગ ગણાવ્યો. ભારતીય બંધારણ.

હિંદુ લગ્ન અધિનિયમ, 1955ની કલમ 11 અને 12 હેઠળ વિધાનમંડળના મૌન અને તેમાં સ્પષ્ટ જોગવાઈઓને પગલે, હિંદુ મેરેજ એક્ટ, 1955માં બાળ લગ્નની સ્થિતિ અનિશ્ચિત જણાય છે. આ સંદર્ભમાં બે દલીલો થવાની સંભાવના છે:

1. હિંદુ લગ્ન અધિનિયમ, 1955 માં બાળ લગ્ન કલમ 5 ને ધ્યાનમાં રાખીને માન્ય નથી, અથવા
2. કે એચએમએમાં બાળ લગ્ન ન તો રદબાતલ કે રદબાતલ નથી પરંતુ તે માન્ય છે.

બાળ લગ્ન પ્રતિબંધ અધિનિયમ, 2006

આ અધિનિયમ હેઠળ, પુરુષ માટે લગ્નની ઉંમર 21 વર્ષ અને સ્ત્રીની 18 વર્ષની છે. શૂન્યતાનો હુકમનામું એવી છોકરી દ્વારા મેળવી શકાય છે જેણે 18 વર્ષની વય પ્રાપ્ત કર્યાના 2 વર્ષની અંદર બાળલગ્નમાં પ્રવેશ કર્યો હોય.

બાળલગ્ન નિષેધ અધિનિયમ, 2006 મુજબ ભારતમાં બાળ લગ્ન પર પ્રતિબંધ છે.

આ કાયદો શું કરે છે?

આ કાયદો:

- બાળ લગ્નમાં છોકરી માટે ભરણપોષણ પૂરું પાડે છે;
- લગ્ન કરતી વખતે જે કોઈ બાળક હતો તેને કાયદેસર રીતે તેને પૂર્વવત્ કરવાની મંજૂરી આપે છે;
- બાળ લગ્નોમાંથી જન્મેલા બાળકોને કાયદેસર ગણવામાં આવે છે, અને તેમની કસ્ટડી અને જાળવણી માટે જોગવાઈઓ કરે છે, અને;

• અમુક પ્રકારના બાળ લગ્નોને ધ્યાનમાં લો જ્યાં બળજબરીથી અથવા હેરફેર કરવામાં આવી હોય તેવા લગ્નો જે કાયદેસર રીતે ક્યારેય થયા નથી.

હિંદુ લગ્નોની નોંધણી.-(કલમ:૮)

(1) હિંદુ લગ્નોના પુરાવાની સુવિધા આપવાના હેતુથી, રાજ્ય સરકાર એવા નિયમો બનાવી શકે છે કે આવા કોઈપણ લગ્નના પક્ષકારો પાસે તેમના લગ્ન સંબંધિત વિગતો એવી રીતે દાખલ કરવામાં આવી શકે છે અને એવી શરતોને આધીન હોઈ શકે છે જે તેમાં સૂચવવામાં આવી હોય. આ હેતુ માટે રાખવામાં આવેલ હિંદુ મેરેજ રજીસ્ટર.

(2) પેટા-કલમ (1) માં સમાવિષ્ટ કંઈપણ હોવા છતાં, રાજ્ય સરકાર, જો તે અભિપ્રાય ધરાવે છે કે આવું કરવું જરૂરી અથવા યોગ્ય છે, તો પેટા-કલમ (1) માં ઉલ્લેખિત વિગતો દાખલ કરવાની જોગવાઈ કરી શકે છે. રાજ્યમાં અથવા તેના કોઈપણ ભાગમાં ફરજિયાત રહેશે, પછી ભલે તે તમામ કેસોમાં અથવા ઉલ્લેખિત કરી શકાય તેવા કિસ્સાઓમાં, અને જ્યાં આવા કોઈ નિર્દેશ જારી કરવામાં આવ્યા હોય, આ વતી બનાવેલ કોઈપણ નિયમનું ઉલ્લંઘન કરનાર કોઈપણ વ્યક્તિ દંડને પાત્ર રહેશે જે કદાચ પચીસ રૂપિયા સુધી લંબાવવું.

(3) આ કલમ હેઠળ બનેલા તમામ નિયમો બને તે પછી, બને તેટલી વહેલી તકે રાજ્ય વિધાનસભા સમક્ષ મૂકવામાં આવશે.

(4) હિંદુ મેરેજ રજીસ્ટર દરેક વાજબી સમયે નિરીક્ષણ માટે ખુલ્લું રહેશે, અને તેમાં સમાવિષ્ટ નિવેદનોના પુરાવા તરીકે સ્વીકાર્ય રહેશે અને તેમાંથી પ્રમાણિત અર્ક, અરજી પર, રજિસ્ટ્રાર દ્વારા તેને નિયત કરેલ રકમ ચૂકવવા પર આપવામાં આવશે. ફી

(5) આ વિભાગમાં કંઈપણ સમાવિષ્ટ હોવા છતાં, કોઈપણ હિંદુ લગ્નની માન્યતાને પ્રવેશ કરવાની બાદબાકીથી કોઈ પણ રીતે અસર થશે નહીં.

વૈવાહિક અધિકારો (S.9)

એક સંસ્થા તરીકે લગ્ન બે ભાગીદારો વચ્ચેના સંબંધને જન્મ આપે છે: પતિ અને પત્ની, જે વધુ સંબંધોને જન્મ આપે છે. આ સંબંધ પણ વિવિધ સમૂહોના અધિકારો અને જવાબદારીઓને જન્મ આપે છે. આ અધિકારો અને જવાબદારીઓ એકીકૃત રીતે 'વૈવાહિક અધિકારો' ની રચના કરે છે

અને તેને વૈવાહિક જોડાણનો સાર કહી શકાય. 'કન્જુગલ રાઈટ્સ' શબ્દનો શાબ્દિક અર્થ થાય છે 'સાથે રહેવાનો અધિકાર.

તે એક સામાન્ય સ્વીકૃત ધોરણ છે કે દરેક જીવનસાથીએ મુશ્કેલ સમયમાં બીજાના સહાયક તરીકે કામ કરવું જોઈએ, જીવનસાથીને દિલાસો આપવા અને પ્રેમ કરવા માટે હાજર રહેવું જોઈએ. પરંતુ જો કોઈ પણ ભાગીદાર કોઈ વ્યાજબી અથવા પર્યાપ્ત કારણ વગર બીજાને છોડી દે તો પીડિત પક્ષ ન્યાય મેળવવા માટે કોર્ટનો દરવાજો ખટખટાવી શકે છે. વૈવાહિક અધિકારોની પુનઃપ્રાપ્તિ એ એકમાત્ર વૈવાહિક ઉપાય છે જે વૈવાહિક અધિકારોની પુનઃપ્રાપ્તિ છે.

કલમ:૯:

વૈવાહિક અધિકારોની પુનઃસ્થાપના, “જ્યારે પતિ અથવા પત્નીએ, વાજબી બહાના વિના, બીજાના સમાજમાંથી પાછી ખેંચી લીધી હોય, ત્યારે પીડિત પક્ષ, દાંપત્ય અધિકારની પુનઃપ્રાપ્તિ માટે જિલ્લા કોર્ટમાં અરજી કરીને અરજી કરી શકે છે. આવી અરજીમાં આપેલા નિવેદનોની સત્યતાથી સંતુષ્ટ હોવાથી અને અરજી શા માટે મંજૂર ન થવી જોઈએ તેવું કોઈ કાનૂની આધાર નથી, તે મુજબ વૈવાહિક અધિકારોની પુનઃપ્રાપ્તિનો હુકમ કરી શકે છે.”

જ્યારે પતિ-પત્ની કોઈ પણ વાજબી અથવા ન્યાયી કારણ વિના દૂર રહેવા માટે દોષિત હોય અને જો વૈવાહિક અધિકારોની પુનઃપ્રાપ્તિનો દાવો સફળ થાય તો દંપતીએ સાથે રહેવું જરૂરી છે. આમ, એવું પણ અનુમાન કરી શકાય છે કે કલમ ૭ એ લગ્ન બચાવવાની કલમ અથવા કલમ છે. આ ઉપાય અગાઉ ઈંગ્લેન્ડમાં લાગુ કરવામાં આવ્યો હતો અને પછીથી ભારતમાં પ્રિવી કાઉન્સિલ દ્વારા લાગુ કરવામાં આવ્યો હતો, પ્રથમ વખત મૂનશી બઝલૂર વિ. શમસૂનેસા બેગમ નામના કેસમાં

કલમ ૭[૪] માટે ત્રણ મહત્વપૂર્ણ આવશ્યકતાઓ પૂર્ણ કરવાની છે.

- જીવનસાથીઓએ સાથે ન રહેવું જોઈએ.
- અન્ય પક્ષમાંથી પાછી ખેંચી લેવા માટે આવી ઉપાડ માટે કોઈ વાજબી કારણ હોવું જોઈએ નહીં.
- પીડિત પક્ષે વૈવાહિક અધિકારોની પુનઃપ્રાપ્તિ માટે અરજી કરવી આવશ્યક છે

કલમ ૭ ની બંધારણીય માન્યતા

નોંધનીય છે કે એક વિવાદ ઊભો થાય છે કે વૈવાહિક અધિકારોની પુનઃપ્રાપ્તિ સ્પષ્ટપણે પત્નીના ગોપનીયતાના અધિકારનું ઉલ્લંઘન કરે છે.

જોકે સર્વોચ્ચ અદાલતે ખડક સિંહ વિરુદ્ધ યુપી રાજ્યનો પોતાનો ચુકાદો આપ્યો છે તેમ છતાં ગોપનીયતાનો અધિકાર “વ્યક્તિગત સ્વતંત્રતાનો આવશ્યક ઘટક છે”.

ગોવિંદ વિ. રાજ્યમાં એમ.પી. કોર્ટને ખડક સિંહના કેસમાં ઉઠાવવામાં આવેલા મુદ્દાનો ફરીથી સામનો કરવો પડ્યો. આ કેસમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલત એવા નિષ્કર્ષ પર આવી કે ગોપનીયતાનો અધિકાર - અન્ય અધિકારોની સાથે સ્વતંત્રતાના અધિકારમાં પણ સામેલ છે.

ચુકાદાઓ:

ટી. સરિતા વેન્ગાતા સુબિયા વિ. રાજ્ય

આ કેસમાં, કોર્ટે ચુકાદો આપ્યો હતો કે વૈવાહિક અધિકારોની પુનઃસ્થાપના સંબંધિત હિંદુ મેરેજ એક્ટના 5.9 ગેરબંધારણીય છે કારણ કે આ હુકમનામું સ્પષ્ટપણે પત્નીને તેની ઇચ્છા વિરુદ્ધ તેના પતિ સાથે રહેવાની ફરજ પાડીને તેની ગોપનીયતા છીનવી લે છે.

હરવિન્દર કૌર વિ. હરમિન્દર સિંહ

આ કિસ્સામાં, ન્યાયતંત્ર ફરીથી તેના મૂળ અભિગમ પર પાછું ગયું અને હિંદુ મેરેજ એક્ટની કલમ 9ને સંપૂર્ણપણે માન્ય તરીકે મદદ કરે છે.

સરોજ રાણી વિ.માં કોર્ટે આ કેસનો ગુણોત્તર માન્ય રાખ્યો હતો. એસ.કે. ચઢ્ઠા.

વૈવાહિક અધિકારોનું પુનઃસ્થાપન ઉલ્લંઘન કરે છે

• સંગઠનની સ્વતંત્રતા - કલમ 19 (1) (c)

આપણા દેશમાં દરેક નાગરિકને તેની/તેણીની ઇચ્છા અનુસાર કોઈની પણ સાથે સંબંધ રાખવાનો મૂળભૂત અધિકાર છે, વૈવાહિક અધિકારની પુનઃપ્રાપ્તિના વૈવાહિક ઉપાય દ્વારા સ્વતંત્રતાનું ઉલ્લંઘન થાય છે કારણ કે પત્નીને તેના પતિ સાથે તેની મરજી વિરુદ્ધ સહવાસ કરવાની ફરજ પાડવામાં આવે છે. હુસરમ વિ મિસરી બાઈમાં, કોર્ટે પત્નીની ઇચ્છા વિરુદ્ધ વળતર પસાર કર્યું. આ કેસમાં પત્નીએ સ્પષ્ટપણે જણાવ્યું હતું કે તે તેના પતિ સાથે રહેવા માંગતી નથી, તેમ છતાં કોર્ટે આગળ વધીને પતિની તરફેણમાં ચુકાદો આપ્યો હતો. આત્મા રામમાં ઊલટું થયું. v. નરબદા દેવ, જ્યાં પત્નીની તરફેણમાં ચુકાદો આવ્યો હતો.

- ભારતના કોઈપણ ભાગમાં રહેવાની અને સ્થાયી થવાની સ્વતંત્રતા - 19(1) (e).
- કોઈપણ વ્યવસાય કરવાની સ્વતંત્રતા - 19 (1) (g)

ન્યાયિક વિભાજન (S.10)

હિંદુ મેરેજ એક્ટની કલમ 10 ન્યાયિક વિભાજનની જોગવાઈ કરે છે.

તે જોગવાઈ કરે છે કે લગ્નનો પક્ષકાર નીચેનામાંથી કોઈપણ આધાર પર આવી રાહત માટે કોર્ટ સમક્ષ અરજી કરી શકે છે:

- (i) કે અન્ય પક્ષે લગ્ન કર્યા પછી તેના અથવા તેણીના જીવનસાથી સિવાયની કોઈપણ વ્યક્તિ સાથે સ્વૈચ્છિક જાતીય સંભોગ કર્યો છે;
- (ii) કે અન્ય પક્ષે, લગ્નના સમારંભ પછી, જીવનસાથી સાથે ફૂરતાભર્યું વર્તન કર્યું છે;
- (iii) કે અન્ય પક્ષે પિટિશનની રજૂઆત પહેલાં તરત જ 2 વર્ષથી ઓછા ન હોય તેવા સતત સમયગાળા માટે જીવનસાથીને છોડી દીધું છે;
- (iv) કે અન્ય પક્ષે અન્ય ધર્મમાં પરિવર્તન કરીને હિન્દુ બનવાનું બંધ કરી દીધું છે;
- (v) કે અન્ય પક્ષ અસાધ્ય રૂપે અસ્વસ્થ મનનો છે, અથવા આવા પ્રકારની માનસિક વિકૃતિથી સતત અથવા વચ્ચે-વચ્ચે પીડાઈ રહ્યો છે અને એટલી હદ સુધી કે અરજદારને અન્ય પક્ષ સાથે રહેવાની વ્યાજબી રીતે અપેક્ષા રાખી શકાતી નથી;
- (vi) કે અન્ય પક્ષ રક્તપિત્તના વાઇરલ અને અસાધ્ય સ્વરૂપથી પીડિત છે;
- (vii) કે અન્ય પક્ષ ચેપી સ્વરૂપમાં વેનેરીયલ રોગથી પીડિત છે; અથવા
- (viii) અન્ય પક્ષે કોઈપણ ધાર્મિક હુકમ દાખલ કરીને વિધનો ત્યાગ કર્યો છે; અથવા
- ix) અન્ય પક્ષકારને સાત વર્ષ કે તેથી વધુ સમયગાળા માટે જીવિત હોવાનું સાંભળવામાં આવ્યું નથી જેઓ તે વ્યક્તિઓ દ્વારા કુદરતી રીતે તેના વિશે સાંભળવામાં આવ્યું હોત, જો પક્ષ જીવતો હોત;

પત્નીના કિસ્સામાં, તે નીચેના બે વધારાના આધારો પર પણ ન્યાયિક વિભાજનની ઉપરોક્ત રાહત માટે હકદાર છે:

(a) કે પતિ, લગ્નના સંકલ્પથી, બળાત્કાર, સડોમી અથવા પશુતા માટે દોષિત છે;

(b) કે હિન્દુ દત્તક અને ભરણપોષણ અધિનિયમ, 1956 ની કલમ 18 હેઠળ પત્નીને ભરણપોષણ આપતા પતિ વિરુદ્ધ અથવા કલમ 125Cr.P.C હેઠળની કાર્યવાહીમાં અને હુકમનામું અથવા હુકમ પસાર થયા પછી, સહવાસનો હુકમ અથવા હુકમ પસાર કરવામાં આવ્યો છે. પક્ષો વચ્ચે એક વર્ષ કે તેથી વધુ સમય માટે ફરી શરૂ કરવામાં આવી નથી;

(c) કે તેણી 15 વર્ષની ઉંમરે પહોંચે તે પહેલાં તેણીના લગ્ન સંપન્ન કરવામાં આવ્યા હતા અને તેણીએ તે વય પ્રાપ્ત કર્યા પછી પરંતુ 18 વર્ષની ઉંમરે પહોંચતા પહેલાં લગ્નનો અસ્વીકાર કર્યો છે.

ન્યાયિક અલગતાના હુકમનામાની અસર શું છે?

જ્યાં તમારી તરફેણમાં ન્યાયિક છૂટાછેડા માટેનો હુકમ પસાર કરવામાં આવ્યો હોય, તો તમારે તમારા જીવનસાથી સાથે સહવાસ કરવો ફરજિયાત રહેશે નહીં.

ન્યાયિક વિભાજનના હુકમનામું રદ કરવું

જ્યાં કોર્ટ તેને ન્યાયી અને વાજબી માને છે અને બંને પક્ષકારો એટલે કે પતિ અથવા પત્ની બંનેની અરજી પર સંતુષ્ટ છે, તો કોર્ટ ન્યાયિક વિભાજનના હુકમને રદ કરી શકે છે.

રદબાતલ લગ્ન (કલમ 11):-

હિંદુ મેરેજ એક્ટ હેઠળ લગ્નને રદબાતલ ગણવામાં આવે છે જો તે હિંદુ મેરેજ એક્ટની કલમ 5 ની નીચેની શરતોને પૂર્ણ કરતું નથી:

• **બાયગેમી:**

જો લગ્ન સમયે પક્ષકારોમાંથી કોઈની બીજી પત્ની રહેતી હોય. તે રદબાતલ ગણાશે. દ્રષ્ટાંત: ત્રણ પક્ષો 'A', 'B' અને 'C' છે જ્યાં 'A' પાસે જીવંત જીવનસાથી 'B' છે, પરંતુ તે ફરીથી 'C' સાથે લગ્ન કરે છે તો તેને લગ્નજીવન કહેવામાં આવશે અને તે રદબાતલ થશે.

• **પ્રતિબંધિત ડિગ્રી**

જો પક્ષો પ્રતિબંધિત સંબંધમાં હોય, સિવાય કે કસ્ટમ્સ તેને મંજૂરી આપે. ઉદાહરણ: ત્યાં બે પક્ષો છે 'A' અને 'B' જ્યાં, 'A' પતિ છે અને 'B' તેની પત્ની છે. તેઓ બંને એવા સંબંધ પર ગયા જે કાયદા દ્વારા પ્રતિબંધિત છે. આ લગ્નને રદબાતલ લગ્ન પણ કહી શકાય.

• સપિંદાસ

પક્ષકારો વચ્ચેના લગ્ન જેઓ સપિંડા છે અથવા બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો પક્ષકારો વચ્ચેના લગ્ન જેઓ તેના અથવા તેણીના સંબંધો અથવા એક જ પરિવારના છે. ઉદાહરણ: ત્યાં બે પક્ષો છે 'A' અને 'B' જ્યાં 'A' એ પતિ છે અને 'B' એ પત્ની છે, જેને A સાથે લોહીનો સંબંધ અથવા નજીકનો સંબંધ છે જેને સપિંડા પણ કહી શકાય. તેથી, આ પ્રક્રિયાને રદબાતલ ગણવામાં આવશે.

• ઈસ્લામમાં ધર્મોત્તરણ.— હિંદુ પતિના ઈસ્લામમાં ધર્મ પરિવર્તન પછી બીજા લગ્ન એ કલમ 494 IPC, સરલા મુદગલ વિ. યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા, 1995 SCC (Cri) 569ની દ્રષ્ટિએ રદબાતલ લગ્ન છે.

• રદબાતલ લગ્નના પરિણામો છે:

- પક્ષકારો પાસે રદબાતલ લગ્નમાં પતિ અને પત્નીની સ્થિતિ હોતી નથી.
- બાળકોને રદબાતલ લગ્નમાં કાયદેસર કહેવામાં આવે છે (હિંદુ મેરેજ એક્ટ, 1955ની કલમ 16).
- પરસ્પર અધિકારો અને જવાબદારીઓ રદબાતલ લગ્નમાં હાજર નથી.

નિરર્થક લગ્ન :- (કલમ-12)

પક્ષની બંને બાજુએ લગ્ન રદબાતલ છે તે રદબાતલ લગ્ન તરીકે ઓળખાય છે. જ્યાં સુધી લગ્નને અમાન્ય કરવા માટેની અરજી કરવામાં ન આવે ત્યાં સુધી તે માન્ય રહેશે. આ લગ્નને હિંદુ મેરેજ એક્ટ, 1955 હેઠળ સક્ષમ અદાલત દ્વારા રદબાતલ જાહેર કરવામાં આવશે. આવા લગ્નના પક્ષકારોએ નક્કી કરવાનું છે કે તેઓ આવા લગ્ન સાથે જવા માગે છે કે તેને અમાન્ય બનાવશે.

લગ્નને રદબાતલ ગણાવી શકાય તેવા કારણો:

- નપુંસક (નપુંસકતા)
- લગ્નનો પક્ષ મનની અસ્વસ્થતાને કારણે સંમતિ આપવા સક્ષમ નથી.

દ્રષ્ટાંત: બે પક્ષો 'A' અને 'B' છે, જ્યાં 'A' પતિ છે અને 'B' તેની પત્ની છે. જ્યારે તે અસ્વસ્થ મનથી પીડાતી હતી ત્યારે 'બી' એ લગ્નની સંમતિ આપી હતી. કેટલાક વર્ષો પછી, 'B' સાજો

થઈ જાય છે અને તેને ઉછેરવામાં આવે છે કે તેની સંમતિ અમાન્ય હતી અને આ લગ્ન રદબાતલ છે કારણ કે 'B' ની સંમતિ સમયે, તે અસ્વસ્થ મનમાં હતી. તેથી, આ રદ કરી શકાય તેવા લગ્નનું મેદાન છે.

- પક્ષ એક માનસિક વિકારથી પીડિત છે જે તેણીને બાળકોના પ્રજનન માટે અયોગ્ય બનાવે છે.

દ્રષ્ટાંત: બે પક્ષો 'A' અને 'B' છે, જ્યાં 'A' પતિ છે અને 'B' તેની પત્ની છે. જો 'B' માનસિક વિકારથી પીડિત છે જેના કારણે તે બાળકોના પ્રજનન માટે અયોગ્ય છે. પછી આ રદ કરી શકાય તેવા લગ્ન માટેનું કારણ બની શકે છે.

- જો પક્ષ ગાંડપણના વારંવાર હુમલાથી પીડાતો હોય.

દ્રષ્ટાંત: બે પક્ષો 'A' અને 'B' છે, જ્યાં 'A' પતિ છે અને 'B' તેની પત્ની છે. 'A' અથવા 'B' માંથી કોઈપણ વ્યક્તિ ગાંડપણના વારંવારના હુમલાથી પીડિત હોય, તો આ લગ્ન રદ કરી શકાય તેવું કારણ બની શકે છે.

- કોઈપણ પક્ષકારો દ્વારા લગ્નની સંમતિ બળ દ્વારા અથવા છેતરપિંડી દ્વારા કરવામાં આવે છે.

દ્રષ્ટાંત: બે પક્ષો 'A' અને 'B' છે જ્યાં A એ પતિ છે અને B તેની પત્ની છે. જો બંને પક્ષોએ બળજબરીથી અથવા કપટ દ્વારા લગ્નને સંમતિ આપી હોય, તો તે રદ કરી શકાય તેવા લગ્ન ગણાશે.

- જો પક્ષકારોમાંથી કોઈ એક સગીર વયના હોય, તો વરરાજા 21 વર્ષથી ઓછી ઉંમરના અને કન્યા 18 વર્ષથી ઓછી ઉંમરના હોય.

દ્રષ્ટાંત: બે પક્ષો 'A' અને 'B' છે, જ્યાં 'A' પતિ છે અને 'B' તેની પત્ની છે. જો 'B' ની ઉંમર 18 વર્ષથી ઓછી હોય તો આ લગ્ન રદબાતલ ગણાશે અથવા A ની ઉંમર 21 વર્ષથી ઓછી છે તો તેને પણ રદ કરી શકાય તેવા લગ્ન ગણી શકાય.

- જો પ્રતિવાદી લગ્ન કરતી વખતે વરરાજા સિવાય અન્ય કોઈના બાળક સાથે ગર્ભવતી હોય.

દ્રષ્ટાંત: બે પક્ષો 'A' અને 'B' છે જ્યાં 'A' પતિ છે અને 'B' તેની પત્ની છે. લગ્નના સમય દરમિયાન જો 'B' અન્ય વ્યક્તિ દ્વારા ગર્ભવતી હોય. પછી લગ્ન રદ થઈ જશે.

રદ કરી શકાય તેવા લગ્નને રદ કરવા માટે કલમ 12 હેઠળ પિટિશન દ્વારા પરિપૂર્ણ કરવાની આવશ્યક શરતો:

1. લગ્ન પર છેતરપિંડી અથવા બળની અરજી પર, આવી છેતરપિંડી અથવા બળની અરજીની શોધના એક વર્ષની અંદર કોર્ટ સમક્ષ અરજી દાખલ કરી શકાય છે.

2) જે આરોપના આધારે અરજી દાખલ કરવામાં આવી છે તે લગ્નના સમારોહ સમયે અરજદારની જાણ બહારનો હતો.

3) આવા આરોપ પરની અરજી આવા તથ્યોના જ્ઞાનના એક વર્ષની અંદર કોર્ટમાં રજૂ થવી જોઈએ.

4) કથિત તથ્યો વિશે જાણ્યા પછી કોઈ જાતીય સંબંધ સ્થાપિત થતો નથી.

છૂટાછેડા

૧) છૂટાછેડા નો પરિચય :

છૂટાછેડા' શબ્દને કોઈપણ વૈધાનિક જોગવાઈઓ હેઠળ વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવ્યો ન હતો પરંતુ તેને લગ્નમાં સ્થાપિત ન્યાયિક સંબંધોના કાનૂની વિસર્જન તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરી શકાય છે. આમ છૂટાછેડા એ લગ્નને તોડવાનું એક સાધન ગણી શકાય જે માત્ર બે વ્યક્તિઓ વચ્ચે જ નહીં પરંતુ બે પરિવારો વચ્ચે પણ થાય છે.

છૂટાછેડાના કારણો

હિંદુ લગ્ન અધિનિયમ હેઠળ છૂટાછેડાનું કારણ આ અધિનિયમની કલમ 13 હેઠળ જણાવવામાં આવ્યું હતું. આમ આ આધારો છૂટાછેડા માટે કાયદેસર રીતે માન્ય આધારો છે અને જો આવા સંજોગો ઊભા થાય, તો કમનસીબે, છૂટાછેડા લેવા માટે બંધાયેલા છે.

વ્યભિચાર:

વ્યભિચાર કલમ 13(1)(i) હેઠળ વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવ્યો હતો.

તે જણાવે છે કે લગ્નના સંસ્કાર પછી જો વૈવાહિક બંધનો સાથેની પરિણીત વ્યક્તિ અન્ય વ્યક્તિ સાથે જાતીય સંભોગ કરે છે જે તેની પત્ની નથી, તેણે વ્યભિચાર કર્યો હોવાનું કહેવાય છે.

ભારતમાં વ્યભિચાર એ ગુનો છે અને ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ 497 હેઠળ તેની દંડની જોગવાઈ પણ છે.

ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ 497 એ વ્યાખ્યાયિત કરે છે કે જેણે કોઈ એવી વ્યક્તિ સાથે જાતીય સંભોગ કર્યો છે જે તે છે અને જેને તે જાણે છે અથવા અન્ય પુરુષની પત્ની હોવાનું સ્વીકારવાનું કારણ છે,

પતિની સંમતિ અથવા ષડયંત્ર વિના, આવા જાતીય સંભોગ બળાત્કારના ગુનામાં વધારો કરતું નથી, પરંતુ વ્યભિચારના ગુના માટે દોષપાત્ર છે, અને તેને પાંચ વર્ષની મુદતની કેદ અથવા દંડ અથવા બંને સાથે સજા કરવામાં આવશે. આવા કિસ્સામાં, પત્ની પ્રેરક તરીકે દોષિત રહેશે નહીં.

જો કે, તે ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડની કલમ 198(2) સાથે પણ એક લિંક દોરે છે જે લગ્ન સામેના ગુનાઓ માટે કાર્યવાહી સાથે વ્યવહાર કરે છે. આમ જોસેફ શાઈન વિ યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયાના કેસમાં સુપ્રીમ કોર્ટે ઠરાવ્યું હતું કે ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ 497 અને ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતાની કલમ 198(2) મળીને વ્યભિચારના ગુનાનો સામનો કરવા માટે કાયદાકીય પેકેટની રચના કરવામાં આવી હતી. ગેરબંધારણીય છે અને તેથી તેને સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા પણ ફટકારવામાં આવી રહી છે.

ફૂરતા:-

સરળ શબ્દોમાં ફૂરતાનો અર્થ છે કોઈની સામે ત્રાસ આપવો અથવા ગેરવાજબી ફૂર વર્તન. આમ, કલમ 13(1)(ii) જણાવે છે કે લગ્નના સમારોહ પછી પણ, અરજદાર સાથે ફૂરતા સાથે વર્તવું એ પણ લગ્ન માટેનું કારણ ગણી શકાય.

ફૂરતા પણ ફોજદારી ગુનો છે અને તેના માટે કાયદાકીય જોગવાઈઓ પણ છે.

ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ 498A સ્ત્રી અથવા પત્ની પર પતિ અથવા પતિના સંબંધીઓ દ્વારા ફૂરતા વિશે જણાવે છે.

આ વિભાગ ફૂરતાને સ્પષ્ટ રીતે વ્યાખ્યાયિત કરે છે:

- કોઈ પણ ઇરાદાપૂર્વકનું વર્તન જે એવી પ્રકૃતિનું હોય કે જે કદાચ મહિલાને તેણીના જીવનનો અંત લાવવા અથવા તેણીના જીવન, અંગ અથવા સુખાકારીને ગંભીર ઇજા પહોંચાડે (ભલે તે માનસિક અથવા શારીરિક) અથવા

મહિલાની સત્તામણી જ્યાં આવી ઉત્પીડન તેના પર અથવા તેની સાથે ઓળખાયેલી કોઈપણ વ્યક્તિ પર કોઈપણ મિલકત અથવા મહત્વપૂર્ણ સુરક્ષાની કોઈપણ ગેરકાયદેસર જરૂરિયાતને પૂર્ણ કરવા દબાણ કરવાના અંતિમ ધ્યેય સાથે હોય અથવા આવી જરૂરિયાતને સંતોષવા માટે તેણી અથવા તેણીની સાથે ઓળખાયેલી કોઈપણ વ્યક્તિ દ્વારા નિરાશાને કારણે હોય.

આ રીતે જ્યારે ફૂરતાના આવા બે ઘટકોનો સામનો કરવામાં આવે છે, ત્યારે તે કરનાર વ્યક્તિને 3 વર્ષ સુધીની મુદતની કેદ અથવા દંડ અથવા બંને સાથે શિક્ષા કરવામાં આવશે.

તેની લિંક એવિડન્સ એક્ટની કલમ 113(A) સાથે પણ ખેંચી શકાય છે. આમ જ્યારે કોઈ વ્યક્તિ તેના જીવનનો અંત લાવવા માંગતી હોય ત્યારે આવા પાશવી કૃત્યો કરવામાં આવે છે ત્યારે તેને છૂટાછેડાના મૂળભૂત આધાર તરીકે ગણવામાં આવે છે.

તે ટીકા કરીને પણ નિષ્કર્ષ પર આવી શકે છે કે ફૂરતાના આવા કૃત્યો ફક્ત સ્ત્રીઓ પર જ થાય છે, પરંતુ સમાજ ગતિશીલ હોવાને કારણે ફૂરતાના આવા કિસ્સાઓ પુરુષો પર પણ બને છે પરંતુ તેમના અધિકારો અને ગૌરવની સુરક્ષા માટે હજુ પણ કોઈ દંડની જોગવાઈ નથી. પુરુષો પર અત્યાચારના આવા કિસ્સાઓ દુર્લભ હોવા છતાં, તે ભારતીય સમાજમાં અસ્તિત્વમાં છે.

ત્યાગ:

માનસિક અથવા શારીરિક અસમર્થતાના કિસ્સાઓ અથવા અન્ય વિશેષ સંજોગો સિવાય, ત્યાગની વિનંતી કરવા માટે અગાઉનો સહવાસ જરૂરી છે.

સાદી ભાષામાં ત્યાગને વ્યક્તિને ત્યજી દેવાની ક્રિયા તરીકે પણ ગણી શકાય.

આમ તેને હિંદુ મેરેજ એક્ટ 1955ની કલમ 10(ib) હેઠળ વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવ્યું હતું.

તે જણાવે છે કે જો અરજદાર અરજીની રજૂઆત પહેલા તરત જ બે વર્ષ સુધી પ્રતિવાદી દ્વારા છોડી દેવામાં આવ્યો હોય તો છૂટાછેડા થઈ શકે છે.

તેથી અશોક કુમાર અરોરા વી. પ્રેમ અરોરા, AIR 1987 ડેલ 255 ના કિસ્સામાં, એવું માનવામાં આવ્યું હતું કે જ્યારે એક જીવનસાથી સહવાસને સમાપ્ત કરવા માટે પોતાને/સ્વયંને અલગ કરે છે ત્યારે અન્ય છૂટાછેડાની હુકમનામું મેળવવા માટે હકદાર છે.

ગાંડપણ

ગાંડપણ શબ્દ પાગલ શબ્દ પરથી આવ્યો છે જેનો અર્થ થાય છે મનની સાચી સ્થિતિમાં નથી.

આ રીતે જે વ્યક્તિ સાચા કે ખોટા વચ્ચેનો તફાવત સમજી શકતી નથી અથવા જે તેની આસપાસની ઘટનાઓને સંમતિ આપવા અથવા મંજૂર અથવા નામંજૂર કરવામાં અસમર્થ છે તે પોતાને અથવા પોતાને વૈવાહિક બંધનોમાં બાંધવા માટે પૂરતી સક્ષમ ગણી શકાતી નથી.

ધર્માતરણ:

જો જીવનસાથીમાંથી કોઈ એક બીજા જીવનસાથીની સંમતિ વિના પોતાનો ધર્મ અન્ય કોઈ ધર્મમાં ફેરવે છે, તો બીજી પત્ની કોર્ટમાં જઈને છૂટાછેડાનો ઉપાય શોધી શકે છે.

ઉદાહરણ :

A, હિન્દુને પત્ની B અને બે બાળકો છે. એક દિવસ A ચર્ચમાં ગયો અને B ની સંમતિ વિના ખ્રિસ્તી ધર્મ અપનાવ્યો, અહીં B કોર્ટનો સંપર્ક કરી શકે છે અને ધર્માતરણના આધારે છૂટાછેડાની માંગ કરી શકે છે.

કેસ :સુરેશ બાબુ વિ લીલા માં

આ કિસ્સામાં, પતિ પોતાને મુસ્લિમ બનાવે છે અને બીજી સ્ત્રી સાથે લગ્ન કરે છે. અહીં પત્ની લીલાએ કેસ દાખલ કર્યો અને તેની સંમતિ અને ફરતા વિના ધર્મ પરિવર્તનના આધારે છૂટાછેડાની માંગ કરી.

રક્તપિત્ત

રક્તપિત્ત એ ચામડી, મ્યુકોસ મેમ્બ્રેન, ચેતાતંત્ર વગેરેનો ચેપી રોગ છે. આ રોગ એક વ્યક્તિથી બીજી વ્યક્તિમાં ફેલાય છે. આમ તેને છૂટાછેડા માટે માન્ય આધાર ગણવામાં આવે છે.

કેસ :સ્વરાજ્ય લક્ષ્મી વિ. જી. જી. પદ્મ રાવમાં, પતિએ રક્તપિત્તના આધારે છૂટાછેડા આપવા માટે કેસ દાખલ કર્યો. તેમણે દાવો કર્યો હતો કે તેમની પત્ની નિષ્ણાતના રિપોર્ટ સાથે અસાધ્ય રક્તપિત્તથી પીડિત છે. અહીં તે રક્તપિત્તના આધારે છૂટાછેડા મેળવવામાં સફળ થાય છે.

ગુપ્તરોગ

આ ખ્યાલ હેઠળ, જો રોગ ચેપી સ્વરૂપમાં હોય અને તે અન્ય જીવનસાથીમાં સંક્રમિત થઈ શકે, તો આને છૂટાછેડા માટે માન્ય આધાર તરીકે ગણી શકાય.

ઉદાહરણ

A અને B ના લગ્ન 9 સપ્ટેમ્બર 2011 ના રોજ થયા. બાદમાં A ને વેનેરીલ બીમારી થઈ અને તે અસાધ્ય છે. એવી શક્યતા પણ છે કે જો તે A સાથે રહે તો B પણ તે રોગથી સંક્રમિત થઈ શકે. અહીં, B લગ્નના વિસર્જન માટે કોર્ટનો સંપર્ક કરી શકે છે

ત્યાગ:

તેનો અર્થ એ છે કે જ્યારે પતિ-પત્નીમાંથી કોઈ એક સંસારનો ત્યાગ કરીને ભગવાનના માર્ગ પર ચાલવાનું નક્કી કરે છે, તો બીજી પત્ની કોર્ટમાં જઈને છૂટાછેડાની માંગ કરી શકે છે. આ સંકલ્પનામાં સંસારનો ત્યાગ કરનાર પક્ષને સિવિલલી ડેડ ગણવામાં આવે છે. તે એક સામાન્ય હિંદુ પ્રથા છે અને તેને છૂટાછેડા માટે માન્ય આધાર માનવામાં આવે છે.

ઉદાહરણ

A અને B લગ્ન કરી લીધા અને સુખી જીવન જીવે છે. એક દિવસ એ સંસારનો ત્યાગ કરવાનું નક્કી કરે છે. અહીં, B ને કોર્ટનો સંપર્ક કરવાનો અને છૂટાછેડાનો ઉપાય મેળવવાનો અધિકાર છે

મૃત્યુની ધારણા:

આ કિસ્સામાં, વ્યક્તિનું મૃત્યુ થયું હોવાનું માનવામાં આવે છે, જો તે વ્યક્તિના કુટુંબીજનો અથવા મિત્રો સાત વર્ષ સુધી જીવિત અથવા મૃત વ્યક્તિ વિશે કોઈ સમાચાર સાંભળતા નથી. તેને છૂટાછેડા માટે માન્ય આધાર માનવામાં આવે છે, પરંતુ પુરાવાનો બોજ છૂટાછેડાની માંગણી કરનાર વ્યક્તિ પર છે.

કેસ : LAC ઓફ ઈન્ડિયા વિ. અનુરાધા (2004)ના કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતે નક્કી કર્યું હતું કે વ્યક્તિનું મૃત્યુ સાત વર્ષ વીતી ગયા પછી જ માની શકાય છે. જો કે, તેમાં મૃત્યુના સમયનો સમાવેશ થતો નથી.

ઉદાહરણ: A છેલ્લા સાત વર્ષથી ગુમ હતો અને તેની પત્ની Bને તેના જીવિત કે મૃત હોવાના કોઈ સમાચાર મળતા નથી. અહીં B કોર્ટમાં જઈને છૂટાછેડાની માંગ કરી શકે છે.

હિંદુ મેરેજ એક્ટ, 1955 હેઠળ, પત્ની કયા આધારો પર છૂટાછેડા માંગી શકે છે તે નીચે મુજબ છે:

1. વ્યભિચાર (કલમ 13(1)(i))

જો પતિએ તેની પત્ની સિવાય અન્ય કોઈ વ્યક્તિ સાથે સ્વૈચ્છિક જાતીય સંભોગ કર્યો હોય તો તે વ્યભિચાર ગણાય છે. આ આધાર પર પત્ની છૂટાછેડા માંગી શકે છે.

2. ફૂરતા (કલમ 13(1)(ia))

ફૂરતા છૂટાછેડા માટેનું એક કારણ છે જો પતિએ પત્ની સાથે એવી ફૂરતાભરી વર્તણૂક કરી હોય કે તેણી તેની સાથે રહેવાની અપેક્ષા રાખવી ગેરવાજબી બની જાય છે. આમાં શારીરિક અથવા માનસિક ફૂરતાનો સમાવેશ થાય છે.

3. ત્યાગ (કલમ 13(1)(ib))

જો પતિએ ઓછામાં ઓછા બે વર્ષ સુધી પત્નીને છોડી દીધી હોય, તો તે છૂટાછેડા માટેનું કારણ છે. ત્યાગનો અર્થ એવો થાય છે કે પતિએ સ્વેચ્છાએ પત્નીને કોઈપણ વ્યાજબી કારણ કે સંમતિ વિના છોડી દીધી છે.

4. રૂપાંતર (કલમ 13(1)(ii))

જો પતિ બીજા ધર્મમાં પરિવર્તન કરીને હિંદુ બનવાનું બંધ કરી દે તો પત્ની છૂટાછેડા માટે અરજી કરી શકે છે.

5. માનસિક વિકાર (કલમ 13(1)(iii))

જો પતિ કોઈ માનસિક વિકારથી પીડાતો હોય જે તેને પત્ની સાથે રહેવા માટે અસમર્થ બનાવે છે, તો તે છૂટાછેડા લઈ શકે છે. માનસિક વિકૃતિ એવી પ્રકૃતિની હોવી જોઈએ કે પત્ની માટે તેની સાથે રહેવું અશક્ય છે.

6. ચેપી રોગ (કલમ 13(1)(iv))

જો પતિ ચેપી સ્વરૂપમાં વેનેરીયલ રોગથી પીડિત હોય, તો પત્ની છૂટાછેડા માંગી શકે છે.

7. સંસારનો ત્યાગ (કલમ 13(1)(v))

જો પતિએ કોઈપણ ધાર્મિક ક્રમમાં પ્રવેશ કરીને સંસારનો ત્યાગ કર્યો હોય અને સંન્યાસી બની ગયો હોય, તો પત્ની છૂટાછેડા લઈ શકે છે.

8. વૈવાહિક અધિકારો પુનઃપ્રારંભ નહીં (કલમ 13(1A))

જો પત્નીએ વૈવાહિક અધિકારોની પુનઃપ્રાપ્તિ માટે હુકમનામું મેળવ્યું હોય, અને પતિ તેનું પાલન કરવામાં નિષ્ફળ ગયો હોય, તો આવા હુકમનામું પ્રાપ્ત કર્યાના એક વર્ષ પછી પત્ની આ આધાર પર છૂટાછેડા માંગી શકે છે.

9. પરસ્પર સંમતિથી છૂટાછેડા (કલમ 13(B))

પત્ની એક્ટની કલમ 13B હેઠળ પરસ્પર સંમતિથી છૂટાછેડા પણ માંગી શકે છે. બંને પક્ષોએ લગ્નના વિસર્જન પર સંમત થવાની જરૂર છે, અને પરસ્પર સંમતિથી છૂટાછેડા માટે ફાઇલ કરતા પહેલા તેઓ ઓછામાં ઓછા એક વર્ષ માટે અલગ રહેતા હોવા જોઈએ.

10. ન્યાયિક વિભાજન પછી સહવાસ ફરી શરૂ કર્યો નથી (કલમ 13(1A))

જો પત્નીને ન્યાયિક અલગ થવાનો હુકમ આપવામાં આવ્યો હોય, અને પતિ હુકમનામું પછી સહવાસ ફરી શરૂ કરવામાં નિષ્ફળ ગયો હોય, તો તે આ આધાર પર છૂટાછેડા માંગી શકે છે.

કલમ 13(બી): પરસ્પર સંમતિથી છૂટાછેડા

હિંદુ મેરેજ એક્ટ, 1955 કલમ 13B હેઠળ પરસ્પર સંમતિથી છૂટાછેડા લેવાનો અધિકાર આપે છે. પતિ-પત્ની સંયુક્ત રીતે કલમ 13B હેઠળ છૂટાછેડાની માંગ કરતી અરજી ફેમિલી કોર્ટ સમક્ષ ફાઇલ કરી શકે છે, જે કલમ 13B હેઠળ છૂટાછેડાનો આવો હુકમ પસાર કરવાનો અધિકાર ધરાવે છે. કલમ સ્પષ્ટપણે એવી શરતોનો ઉલ્લેખ કરે છે કે જેના હેઠળ પતિ-પત્ની પરસ્પર સંમતિથી છૂટાછેડા માટે અરજી દાખલ કરી શકે છે.

પરસ્પર સંમતિના આધારે છૂટાછેડા લેવા માટે, પક્ષકારો ઓછામાં ઓછા એક વર્ષના સમયગાળા માટે અલગ રહેતા હોવા જોઈએ. અલગ રહેતા શબ્દનો અર્થ એ છે કે પક્ષકારોએ પતિ-પત્ની તરીકે સાથે ન

રહેવું જોઈએ, જો કે, તે એવું નથી કહેતું કે જો પક્ષકારો પરસ્પર સંમતિથી છૂટાછેડા માટે અરજી કરી રહ્યા હોય તો તેઓ એક જ છત નીચે રહી શકતા નથી. મહત્વના પરિબલ પર ધ્યાન આપવું એ છે કે તેઓ પતિ-પત્ની તરીકે સાથે રહેવાની કોઈ શક્યતા નથી. અન્ય આવશ્યક ઘટક એ છે કે પક્ષકારો સાથે રહેવા માટે સક્ષમ નથી અને પરસ્પર સંમત થયા છે કે તેમના લગ્નમાં સમાધાનની કોઈ તક નથી અને પક્ષકારો વચ્ચેના વિવાદને કોઈપણ રીતે ઉકેલી શકાશે નહીં.

ગાંધી વેકટ ચિટ્ટી અબ્બાઈ વિ. અજ્ઞાત (1988)ના કેસમાં અલ્લાબાદ હાઈકોર્ટે જણાવ્યું હતું કે રાહ જોવાનો સમયગાળો ફરજિયાત છે. જો કે, દિનેશ કુમાર શુક્લા વિ. નીતા (2005)ના કેસમાં, મધ્યપ્રદેશ હાઈકોર્ટે નક્કી કર્યું હતું કે કલમ 13B હેઠળ નિર્ધારિત સમયગાળો પ્રકૃતિમાં નિર્દેશિકા છે અને જો કેસના સંજોગો એવી માંગ કરે તો તેને 6 મહિનાથી નીચે લાવી શકાય છે. આ પ્રશ્નનો અંત લાવતા, સર્વોચ્ચ અદાલતે, લેખના પાછલા ભાગમાં ચર્ચા કર્યા મુજબ, ધાર્યું છે કે જો સંજોગો તેની માંગ કરે તો કલમ 13 B હેઠળ રાહ જોવાનો સમયગાળો માફ કરી શકાય છે.

કલમ 14: (લગ્નના એક વર્ષની અંદર છૂટાછેડા માટેની અરજી રજૂ કરવાની નથી)

કલમ 14 મુજબ લગ્નના પહેલા વર્ષમાં છૂટાછેડાની અરજી દાખલ કરી શકાતી નથી. તેથી, એક વર્ષને એક બીજા સાથે સમસ્યાઓ ઉકેલવા, વર્ગીકરણ કરવા, સમજવા અને વાતચીત કરવા માટે કાયદા દ્વારા ફાળવવામાં આવેલા સમય તરીકે જોવામાં આવે છે. તેથી, જ્યાં સુધી એક વર્ષ પસાર ન થાય, ત્યાં સુધી કોઈપણ કોર્ટ છૂટાછેડાની અરજી પર સુનાવણી કરી શકશે નહીં. અરજદારને અસાધારણ મુશ્કેલીઓ અથવા પ્રતિવાદી તરફથી મોટી ગેરરીતિના કિસ્સામાં હાઈકોર્ટના નિયમો અનુસાર અરજી મળ્યા બાદ કોર્ટ અરજી રજૂ કરવાની પરવાનગી આપી શકે છે.

જો કે, કોર્ટ પૂર્વગ્રહ વિના અરજીને ફગાવી દેવાનો નિર્ણય લઈ શકે છે જો તેને જણાય કે અરજીની સુનાવણી પછી હકીકતોની ખોટી રજૂઆત કરવામાં આવી છે અથવા બાબતની પ્રકૃતિ છુપાવવામાં આવી છે.

દિલ્હીની હાઈકોર્ટે સંકલ્પ સિંઘ વિ. પ્રાર્થના ચંદ્ર (2013)માં ચુકાદો આપ્યો હતો કે કોર્ટ પ્રતિવાદીના પક્ષે અસામાન્ય મુશ્કેલીઓ અથવા અયોગ્યતાના ચોક્કસ સંજોગોમાં લગ્નના એક વર્ષ પહેલાં અરજી દાખલ કરવાની પરવાનગી આપી શકે છે.

હિંદુ મેરેજ એક્ટ, 1955ની કલમ 14 હેઠળ અપવાદરૂપ પરિસ્થિતિઓ:

જોગવાઈ લગ્નના પ્રથમ વર્ષના અંત પહેલા દાખલ કરાયેલ છૂટાછેડાની અરજીઓને સંપૂર્ણપણે પ્રતિબંધિત કરતી નથી. વિભાગની જોગવાઈ અસાધારણ કેસોની સહાય માટે આવે છે, અને કોર્ટ દરેક કેસનો યોગ્યતાના આધારે નિર્ણય કરશે કારણ કે એવા મુશ્કેલ કેસ હોઈ શકે છે જે પ્રારંભિક કોર્ટના નિર્ણયને યોગ્ય ઠેરવે છે. અપવાદરૂપ સંજોગોમાં શામેલ હોઈ શકે છે:

અરજદારને અપવાદરૂપ હાડમારી; અથવા,

પ્રતિવાદી તરફથી અપવાદરૂપ બગાડ.

કેસ :ચંદ્રીમા ગુહા વિ. સુમિત ગુહા (1994)માં, કલકત્તા હાઈકોર્ટ દ્વારા એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે પત્ની એક અતિ-આધુનિક મહિલા હતી, જે સામાન્ય મધ્યમ-વર્ગીય પરિવાર માટે અયોગ્ય હતી. તેણીની વર્તણૂક અને ક્રિયાઓને કારણે પતિના પરિવારના સભ્યોને માનસિક અને શારીરિક પીડા અને ત્રાસ સહન કરવો પડ્યો હતો, જેથી મામલો અનેક વખત પોલીસ સમક્ષ લાવવામાં આવ્યો હતો. કલમના અર્થમાં મુશ્કેલી ઊભી ન થાય તેવું માનવામાં આવ્યું હતું.

કલમ 15 - છૂટાછેડા લીધેલ વ્યક્તિઓ ક્યારે ફરીથી લગ્ન કરી શકે છે

જ્યારે લગ્ન છૂટાછેડાના હુકમનામું દ્વારા વિસર્જન કરવામાં આવે છે અને કાં તો હુકમનામું સામે અપીલ કરવાનો કોઈ અધિકાર નથી અથવા, જો અપીલનો આવો અધિકાર હોય, તો અપીલ રજૂ કર્યા વિના અપીલ કરવાનો સમય સમાપ્ત થઈ ગયો છે, અથવા અપીલ છે. રજૂ કરવામાં આવ્યું છે પરંતુ તેને બરતરફ કરવામાં આવ્યું છે, તે લગ્નના પક્ષકારો માટે ફરીથી લગ્ન કરવા માટે કાયદેસર રહેશે.

કલમ 16 - રદબાતલ અને રદબાતલ લગ્નના બાળકોની કાયદેસરતા:-

રદબાતલ લગ્નમાં, જન્મેલા કોઈપણ બાળકને કાયદેસર ગણવામાં આવશે.

રદ ન કરી શકાય તેવા લગ્નમાં, વૈવાહિક સંબંધથી જન્મેલા કોઈપણ બાળકને કોર્ટ દ્વારા રદબાતલ તરીકે જાહેર કરવામાં આવે તો તેને પણ કાયદેસર તરીકે ઓળખવામાં આવશે.

જો કલમ 11 (અર્થાત લગ્ન) અથવા કલમ 12 હેઠળના લગ્ન જે રદબાતલ જાહેર કરવામાં આવ્યા હોય, તો પણ આવા સંજોગોમાં આવા લગ્નમાંથી જન્મેલ બાળક કાયદેસર ગણાય છે

જો લગ્ન પહેલા, કન્યા ગર્ભવતી હતી અને લગ્ન પછી બાળકને જન્મ આપ્યો હતો, તો આવા બાળકને કાયદેસર ગણી શકાય નહીં કારણ કે તે બાળક વર્તમાન લગ્નના વૈવાહિક સંબંધમાંથી જન્મ્યું ન હતું અને તેથી, પછી જન્મેલ બાળક લગ્ન પહેલા ગર્ભધારણ કરેલ લગ્નને ગેરકાયદેસર ગણવામાં આવે છે.

ઉદાહરણ: જો ત્યાં બે પક્ષો 'A' અને 'B' છે, જ્યાં 'A' પતિ છે અને 'B' તેની પત્ની છે. લગ્નના સમય દરમિયાન 'બી' બીજા દ્વારા ગર્ભવતી થાય છે. 'A' અને 'B' ના લગ્ન પછી, જન્મેલો બાળક 'A' અને 'B' ના વૈવાહિક સંબંધમાંથી આવતો નથી. તે બાળકને ગેરકાયદેસર ગણવામાં આવશે.

કલમ :17. લગ્નજીવનની સજા.-

આ અધિનિયમની શરૂઆત પછી બે હિંદુઓ વચ્ચેના કોઈપણ લગ્ન રદબાતલ ગણાય છે જો આવા લગ્નની તારીખે બંને પક્ષકારો પતિ કે પત્ની રહેતા હોય; અને ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ 494 અને 495 (1860 ના 45) ની જોગવાઈઓ તે મુજબ લાગુ થશે.

હિંદુ લગ્ન માટે અમુક અન્ય શરતોના ઉલ્લંઘન માટે સજા (કલમ.18):

કલમ 5 ની કલમો (iii), (iv), 7 [અને (v)] માં નિર્દિષ્ટ શરતોનું ઉલ્લંઘન કરીને આ કાયદા હેઠળ પોતાના અથવા પોતાના લગ્નને સંકલ્પબદ્ધ કરવા માટે દરેક વ્યક્તિ શિક્ષાને પાત્ર થશે- 8 [(a)] કલમ 5 ની કલમ (iii) માં ઉલ્લેખિત શરતના ઉલ્લંઘનના કિસ્સામાં, સખત કેદ કે જે બે વર્ષ સુધી લંબાવી શકે અથવા એક લાખ રૂપિયા સુધીનો દંડ અથવા બંને સાથે.] (બી) કેસમાં કલમ 5 ની કલમ (iv) અથવા કલમ (v) માં ઉલ્લેખિત શરતના ઉલ્લંઘન માટે, એક મહિના સુધી લંબાવવામાં આવી શકે તેવી સાદી કેદ, અથવા એક હજાર રૂપિયા સુધીનો દંડ અથવા બંને સાથે;

જે કોર્ટમાં અરજી રજૂ કરવામાં આવશે (કલમ .19):

આ અધિનિયમ હેઠળની દરેક અરજી જિલ્લા અદાલતમાં રજૂ કરવામાં આવશે જેનાં સામાન્ય મૂળ નાગરિક અધિકારક્ષેત્રની સ્થાનિક મર્યાદામાં:- (i) લગ્ન વિધિપૂર્વક કરવામાં આવ્યા હતા, અથવા (ii) પ્રતિવાદી, અરજીની રજૂઆત સમયે, રહે છે , અથવા (iii) લગ્નના પક્ષકારો છેલ્લે સાથે રહેતા હતા, અથવા જો પત્ની અરજદાર હોય, જ્યાં તે પિટિશનની રજૂઆતની તારીખે રહેતી હોય.

કલમ 20. અરજીઓની સામગ્રી અને ચકાસણી.—(1) આ અધિનિયમ હેઠળ રજૂ કરાયેલ દરેક અરજી જણાવશે

કેસની પ્રકૃતિ એ હકીકતોને મંજૂરી આપે છે કે જેના પર રાહતનો દાવો સ્થાપિત થયેલ છે 3

[અને, કલમ 11 હેઠળની અરજી સિવાય, એ પણ જણાવશે] કે અરજદાર અને વચ્ચે કોઈ મિલીભગત નથી લગ્નનો બીજો પક્ષ.(2) આ અધિનિયમ હેઠળની દરેક અરજીમાં સમાવિષ્ટ નિવેદનો અરજદાર દ્વારા ચકાસવામાં આવશે અથવા ફરિયાદોની ચકાસણી માટે કાયદા દ્વારા જરૂરી રીતે અમુક અન્ય સક્ષમ વ્યક્તિ, અને, સુનાવણી, પુરાવા તરીકે ઓળખવામાં આવે છે.

કલમ 22. કાર્યવાહી કેમેરામાં હોવી જોઈએ અને મુદ્રિત અથવા પ્રકાશિત થઈ શકશે નહીં.—(1) દરેક કાર્યવાહી આ કાયદા હેઠળ કેમેરામાં હાથ ધરવામાં આવશે અને તે કોઈપણ વ્યક્તિ માટે છાપવા અથવા પ્રકાશિત કરવા માટે કાયદેસર રહેશે નહીં હાઈકોર્ટ અથવા સુપ્રીમના ચુકાદા સિવાય આવી કોઈપણ કાર્યવાહીના સંબંધમાં કોઈપણ બાબત અદાલતની અગાઉની પરવાનગી સાથે અદાલત મુદ્રિત અથવા પ્રકાશિત.,

કલમ.23. કાર્યવાહીમાં હુકમનામું.—(1) આ કાયદા હેઠળની કોઈપણ કાર્યવાહીમાં, ભલે બચાવ કરવામાં આવે કે ન હોય, જો કોર્ટ તેનાથી સંતુષ્ટ છે (a) રાહત આપવા માટેના કોઈપણ કારણો અસ્તિત્વમાં છે અને અરજદાર 2[કેસો સિવાય કે જ્યાં તેના દ્વારા પેટા-કલાજ (a), પેટા-કલમ (b) અથવા પેટા-કલમ (c) માં નિર્દિષ્ટ આધાર પર રાહતની માંગ કરવામાં આવે છે.કલમ 5 ની કલમ (ii)] કોઈપણ રીતે તેના પોતાના ખોટા અથવા અપંગતાનો લાભ લેતી નથી આવી રાહતનો હેતુ,

કલમ.24. જાળવણી પેન્ડેન્ટ લાઇટ અને કાર્યવાહીનો ખર્ચ.—જ્યાં આ હેઠળની કોઈપણ કાર્યવાહીમાં અધિનિયમ કોર્ટને એવું જણાય છે કે પત્ની અથવા પતિ, જેમ કે કેસ હોય, તેઓને કોઈ સ્વતંત્ર નથી તેણીના અથવા તેના સમર્થન માટે પૂરતી આવક અને કાર્યવાહીના જરૂરી ખર્ચ, તે, પરપત્ની અથવા પતિની અરજી, પ્રતિવાદીને અરજદારને અરજદારનો ખર્ચ ચૂકવવાનો આદેશ આપે છેકાર્યવાહી, અને પ્રક્રિયા દરમિયાન માસિક જેમ કે, અરજદારની પોતાની બાબતને ધ્યાનમાં રાખીને આવક અને પ્રતિવાદીની આવક, તે કોર્ટને વાજબી લાગે છે.

25. કાયમી ભરણપોષણ અને ભરણપોષણ.—(1) આ કાયદા હેઠળ અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરતી કોઈપણ અદાલતકોઈપણ હુકમનામું પસાર કરતી વખતે અથવા તેના પછીના કોઈપણ સમયે, તેના માટે કરવામાં આવેલી અરજી પરપત્ની અથવા પતિ દ્વારા ઉદ્દેશ્ય, જેમ બને તેમ, આદેશ કે જવાબ આપનાર માટે ચૂકવણી કરો અરજદાર તેના અથવા તેના જાળવણી અને સહાય માટે આવી કુલ રકમ અથવા આવી માસિક અથવા સામયિક રકમ અરજદારના જીવનકાળ કરતાં વધુ ન હોય તેવી મુદત માટે, પ્રતિવાદીની પોતાની આવક અને અન્ય મિલકત, જો કોઈ હોય તો, અરજદારની આવક અને અન્ય મિલકત [પક્ષોનું વર્તન અને અન્ય કેસના સંજોગો], કોર્ટને તે ન્યાયી લાગે છે, અને આવી કોઈપણ ચૂકવણી સુરક્ષિત થઈ શકે છે, જો જરૂરી, પ્રતિવાદીની સ્થાવર મિલકત પરના ચાર્જ દ્વારા.

26. બાળકોની કસ્ટડી.—આ કાયદા હેઠળની કોઈપણ કાર્યવાહીમાં, કોર્ટ, સમયાંતરે, પસાર કરી શકે છે. આવા વચગાળાના આદેશો અને હુકમનામામાં એવી જોગવાઈઓ કરવી કે જે તેને ન્યાયી અને યોગ્ય ગણી શકે સગીર બાળકોની કસ્ટડી, જાળવણી અને શિક્ષણ, તેમની ઈચ્છા અનુસાર, ગમે ત્યાં શક્ય છે, અને, હુકમનામું પછી, હેતુ માટે અરજી દ્વારા અરજી પર, સમય સમય પર કરી શકે છે,આવા બાળકોની કસ્ટડી, જાળવણી અને શિક્ષણના સંદર્ભમાં આવા તમામ આદેશો અને જોગવાઈઓઆવા હુકમનામા અથવા વચગાળાના આદેશો દ્વારા આવી હુકમ મેળવવાની કાર્યવાહી કરવામાં આવી હોય હજુ પણ પેન્ડિંગ હતા, અને કોર્ટ સમયાંતરે આવા કોઈપણ આદેશોને રદબાતલ, સ્થગિત અથવા બદલી શકે છે અને અગાઉ કરેલી જોગવાઈઓ:

27. મિલકતનો નિકાલ.—આ કાયદા હેઠળની કોઈપણ કાર્યવાહીમાં, અદાલત આવી જોગવાઈઓ કરી શકે છે.હુકમનામું જે તે સમયે અથવા તેના વિશે પ્રસ્તુત કોઈપણ મિલકતના સંદર્ભમાં ન્યાયી અને યોગ્ય ગણે છે લગ્ન, જે પતિ અને પત્ની બંનેના સંયુક્ત રીતે સંબંધિત હોઈ શકે છે.

28. હુકમનામા અને હુકમોમાંથી અપીલ.—(1) હેઠળની કોઈપણ કાર્યવાહીમાં અદાલત દ્વારા કરવામાં આવેલ તમામ હુકમનામા આ અધિનિયમ, પેટા-કલમ (3) ની જોગવાઈઓને આધીન, કોર્ટના હુકમનામા તરીકે અપીલ કરી શકાશે તેના મૂળ નાગરિક અધિકારક્ષેત્રની કવાયત, અને આવી દરેક અપીલ જે કોર્ટમાં અપીલ કરે છે તે કોર્ટમાં રહેશે સામાન્ય રીતે તેના મૂળ નાગરિક અધિકારક્ષેત્રની કવાયતમાં આપવામાં આવેલા કોર્ટના નિર્ણયોમાંથી જૂઠું બોલે છે.

હિંદુ દત્તક અને જાળવણી અધિનિયમ

૧) પરિચય

હિંદુ દત્તક અને જાળવણી કાયદો હિંદુ દ્વારા બાળકોને દત્તક લેવાની કાનૂની પ્રક્રિયા અને બાળકો, પત્ની અને સાસરિયાઓના ભરણપોષણ સહિતની અન્ય કાનૂની જવાબદારીઓ સાથે વ્યવહાર કરે છે. આ લેખના પહેલા ભાગમાં, હું હિંદુઓ માટે દત્તક લેવા વિશે વાત કરીશ અને બીજા ભાગમાં જાળવણી વિશે વાત કરવામાં આવશે.

લાગુ પડવાની ક્ષમતા (S. 2)

હિંદુનો અર્થ માત્ર એવી વ્યક્તિ નથી જે હિંદુ ધર્મને અનુસરે છે પરંતુ

હિંદુ ધર્મના અન્ય પેટા ધર્મોનો પણ સમાવેશ થાય છે, જેમ કે-

બૌદ્ધ,

જૈન, શીખ,

વિરશૈવ,

લિંગાયત, અથવા

આર્ય સમાજના સભ્યો.

બ્રહ્મો અને પ્રાર્થનાના અનુયાયીઓ પણ હિંદુની વ્યાખ્યામાં સામેલ છે.

૩) દત્તક શું છે?

આ અધિનિયમમાં "દત્તક" શબ્દનું કોઈ વર્ણન નથી, પરંતુ તે ધર્મશાસ્ત્રના બિનકોડીફાઈડ હિંદુ કાયદાઓ, ખાસ કરીને મનુસ્મૃતિમાંથી ઉતરી આવેલ હિંદુ કાયદો છે. મનુસ્મૃતિમાં દત્તક લેવાનું વર્ણન 'કોઈ બીજાના પુત્રને લેવા અને તેને પોતાના તરીકે ઉછેરવું' તરીકે કરવામાં આવ્યું છે. હિંદુ દત્તક અને જાળવણી કાયદાએ 'પુત્ર'ને બદલે 'બાળક' શબ્દનો ઉપયોગ કરીને 'દત્તક'ની વ્યાખ્યાને વધુ વ્યાપક બનાવી છે. બાળકમાં છોકરી અને છોકરો બંનેનો સમાવેશ થાય છે, અને માત્ર પુત્ર જ નહીં.

૪)બાળકને કોણ દત્તક લઈ શકે?

હિંદુ પુરુષની દત્તક લેવાની ક્ષમતા.

કલમ 7 જણાવે છે કે જે પુરુષ હિન્દુ બાળકને દત્તક લેવા ઇચ્છુક હોય તેણે નીચેની શરતો પૂરી કરવી આવશ્યક છે:

બહુમતીની ઉંમર પ્રાપ્ત કરી; અને

સ્વસ્થ મનના બનો.

એવી પત્ની હોવી જોઈએ જે જીવંત હોય જેની સંમતિ એકદમ જરૂરી છે.

જો પત્ની ગાંડપણ કે અન્ય કારણોસર સંમતિ આપવામાં અસમર્થ હોય તો તેની અવગણના કરી શકાય છે.

જો કોઈ વ્યક્તિની બહુવિધ પત્નીઓ હોય, તો દત્તક લેવા માટે તમામ પત્નીઓની સંમતિ જરૂરી છે.

- ભોલા અને ઓર્સ વિ. રામલાલ અને ઓર્સમાં, વાદીને બે પત્નીઓ હતી અને દત્તક લેવાની માન્યતા પ્રશ્નમાં હતી કારણ કે તેણે દત્તક લેતા પહેલા તેની એક પત્નીની સંમતિ લીધી ન હતી.
- તે વાદીની દલીલ હતી કે તેની પત્ની ફરાર થઈ ગઈ હતી અને તેને મૃત ગણી શકાય.
- મદ્રાસની હાઈકોર્ટે અવલોકન કર્યું કે વાદીની પત્ની ભાગી ગઈ હતી પરંતુ ઓછામાં ઓછા સાત વર્ષથી તેની સુનાવણી ન થઈ હોય તો તેને મૃત માની શકાય નહીં. એવું માનવામાં આવે છે કે જ્યાં સુધી પત્નીઓ જીવિત છે, માન્ય દત્તક લેવા માટે દરેક પત્નીની સંમતિ જરૂરી છે.
- જો પત્નીએ કોઈ અન્ય ધર્મ અપનાવ્યો હોય અથવા સંસારનો ત્યાગ કર્યો હોય, તો દત્તક લેવા માટે તેની સંમતિ જરૂરી નથી. પરંતુ, હિંદુ પુરુષ માટે બાળકને દત્તક લેવા માટે જીવંત પત્નીનું અસ્તિત્વ અનિવાર્ય જરૂરિયાત છે.

૫) હિંદુ સ્ત્રીની દત્તક લેવાની ક્ષમતા.

અધિનિયમની કલમ 8 જણાવે છે કે બાળકને દત્તક લેવા ઇચ્છુક હિંદુ સ્ત્રીએ આ કરવું જોઈએ:

લઘુમતી વય પ્રાપ્ત કરી છે;

સ્વસ્થ મનના બનો;

કાં તો વિધવા બનો;

છૂટાછેડા, અથવા

દત્તક લેવા માટે અપરિણીત.

જો તેણીનો પતિ જીવંત હોય, તો તેણી પાસે બાળકને દત્તક લેવાની ક્ષમતા નહીં હોય.

૬) દત્તક લેવા માટે બાળક કોણ આપી શકે?

હિંદુ દત્તક અને જાળવણી અધિનિયમની કલમ ૭ મુજબ બાળકના માતા-પિતા અને વાલી સિવાય કોઈ પણ તેને દત્તક લેવા માટે છોડી શકે નહીં.

અધિનિયમ મુજબ:

બાળકના જૈવિક પિતાને જ તેને દત્તક લેવા માટે છોડી દેવાનો અધિકાર છે;

બાળકની જૈવિક માતાની સંમતિ જરૂરી છે.

માતા પાસે બાળકને દત્તક લેવા માટે છોડી દેવાની ક્ષમતા હશે જો:

પિતા કાં તો મૃત્યુ પામ્યા છે;

અસ્વસ્થ મનનું;

સંસારનો ત્યાગ કર્યો છે; અથવા

બીજા કોઈ ધર્મમાં પરિવર્તિત થયા

૭) દત્તક લઈ શકાય તેવી વ્યક્તિઓ (S.10)

જ્યાં સુધી નીચેની શરતો પૂરી ન થાય ત્યાં સુધી કોઈપણ વ્યક્તિ દત્તક લેવા માટે સક્ષમ રહેશે નહીં, એટલે કે, -

(i) તે અથવા તેણી હિન્દુ છે;

(ii) તેને અથવા તેણીને પહેલેથી દત્તક લેવામાં આવ્યા નથી;

(iii) તેણે અથવા તેણીએ લગ્ન કર્યા નથી, સિવાય કે પક્ષકારોને લાગુ પડતો કોઈ રિવાજ અથવા ઉપયોગ ન હોય કે જેઓ પરિણીત વ્યક્તિઓને દત્તક લેવાની મંજૂરી આપે છે;

(iv) તેણે અથવા તેણીએ પંદર વર્ષની ઉંમર પૂર્ણ કરી નથી, સિવાય કે પક્ષકારોને લાગુ પડતો કોઈ રિવાજ અથવા ઉપયોગ ન હોય જે પંદર વર્ષની વય પૂર્ણ કરી હોય તેવી વ્યક્તિઓને દત્તક લેવા માટે પરવાનગી આપે છે.

૮) દત્તક લેવાની અસરો:-

દત્તક લેવાથી બાળકનું જીવન ઘણી રીતે બદલાઈ જશે. તે નવા પરિવારનો હિસ્સો બને છે અને મિલકતમાં પણ તેનો અધિકાર હશે.

અધિનિયમની કલમ 12 જણાવે છે:

જ્યારે કોઈ બાળકને દત્તક લેવામાં આવે છે, ત્યારે - તેમને તમામ હેતુઓ માટે તેમના દત્તક માતાપિતાના બાળક તરીકે ગણવામાં આવશે. - દત્તક લેનાર માતા-પિતા પાસે માતા-પિતાની તમામ

જવાબદારીઓ અને અધિકારો હોવા જોઈએ. - બાળક પાસે પુત્ર/પુત્રીના તમામ અધિકારો અને જવાબદારીઓ હશે.

દત્તક લેવાનું માન્ય હોવું જરૂરી છે જેથી તેની કોઈપણ અસર થાય.

શ્રી ચંદ્ર નાથ સાધુ અને ઓર્સ વિ. પશ્ચિમ બંગાળ અને ઓરએસ રાજ્યમાં, કલકત્તાની હાઈકોર્ટે જણાવ્યું હતું કે રદબાતલ દત્તક દત્તક લેવાથી કોઈ પણ વ્યક્તિ માટે દત્તક પરિવારમાં એવા કોઈ અધિકારો સર્જાશે નહીં કે જે માન્ય દત્તક લેવાથી મેળવી શકાય, અથવા કોઈ હાલના અધિકારો બાળકના જૈવિક કુટુંબમાં સમાપ્ત થશે.

પુરુષ દ્વારા દત્તક લેવાના કિસ્સામાં દત્તક માતા કોણ હશે? (S.14)(પુરુષ દ્વારા દત્તક લેવાના કિસ્સામાં દત્તક માતા કોણ હશે?)

અમે પહેલાથી જ ચર્ચા કરી છે કે હિંદુ પુરુષ કે જેની પાસે એક જીવતી પત્ની છે તેને બાળક દત્તક લેવા માટે તેની સંમતિ હોવી આવશ્યક છે.

અધિનિયમની કલમ 14(1) જણાવે છે કે આવા કિસ્સાઓમાં પત્નીને દત્તક લીધેલા બાળકની માતા તરીકે ગણવામાં આવશે.

જો બાળકને દત્તક લેનાર પુરુષની બહુવિધ પત્નીઓ હોય, તો સૌથી વરિષ્ઠ પત્નીને દત્તક લીધેલા બાળકની માતા તરીકે ગણવામાં આવશે જ્યારે તેની અન્ય પત્નીઓને અધિનિયમની કલમ 14(2)માં જણાવ્યા મુજબ સાવકી માતાનો દરજ્જો મળશે.

શું માન્ય દત્તક રદ કરી શકાય?

જ્યારે કોઈ વ્યક્તિએ દત્તક લેવાનું પસંદ કર્યું હોય અને તે માન્ય કરવામાં આવ્યું હોય, ત્યારે તે દત્તકને રદ કરી શકે તેવી કોઈ રીત નથી.

અધિનિયમની કલમ 15 સ્પષ્ટપણે જણાવે છે કે ન તો માતા-પિતા માન્ય દત્તકને રદ કરી શકે છે, ન તો બાળકને તેમના દત્તકનો ત્યાગ કરવાનો અને તેમના જૈવિક પરિવારમાં પાછા ફરવાનો કોઈ અધિકાર નથી. એકવાર માન્ય દત્તક લીધા પછી, ત્યાં પાછા જવાનું નથી. તે અંતિમ છે.

ચૂકવણી પર પ્રતિબંધ

વિશ્વભરમાં વધતી જતી બાળ તસ્કરી સાથે, બાળકનું વેચાણ ન થાય તેની ખાતરી કરવા માટે દત્તક લેતી વખતે ચૂકવણી પર પ્રતિબંધ એ સૌથી મહત્વપૂર્ણ નિયમો પૈકીનો એક છે.

તે અધિનિયમની કલમ 17 માં જણાવવામાં આવ્યું છે કે કોઈપણ વ્યક્તિ દ્વારા દત્તક લેવા દરમિયાન કોઈ ચૂકવણી પ્રાપ્ત કરી શકાતી નથી અથવા કરી શકાતી નથી. બાળકને દત્તક લેવા અથવા તેને દત્તક લેવા માટે છોડી દેવા માટે કોઈને પણ નાણાકીય અથવા બિન-નાણાકીય રીતે કોઈ પુરસ્કાર પ્રાપ્ત થશે નહીં.

જો કોઈ વ્યક્તિ દત્તક લેવાની પ્રક્રિયા દરમિયાન કોઈપણ સ્વરૂપમાં ચુકવણી કરતી કે મેળવતા પકડાય છે, તો તે 6 મહિના સુધીની કેદ અને/અથવા દંડ માટે જવાબદાર રહેશે.

ભરણપોષણ

૧) પત્નીનું ભરણપોષણ

છૂટાછેડા પછી જ્યાં સુધી તેણી ફરીથી લગ્ન ન કરે. વિચાર - તેણીની જીવનશૈલી અને આરામ જે તેના લગ્ન દરમિયાન અસ્તિત્વમાં છે, જાળવણી માટે નિર્ધારિત લઘુત્તમ અથવા મહત્તમ રકમ, તે પતિની કમાણી ક્ષમતા અનુસાર કોર્ટ દ્વારા નક્કી કરવામાં આવે છે. જો એવું ન હોય તો, તે તેના તમામ વાજબી ખર્ચાઓને આવરી શકે તેવી વાજબી પર્યાપ્ત રકમ હોવી જોઈએ.

અનીતા થૌકરાલ વિ. શ્રી સતબીર સિંહ ટકુરાલ.

ઉપરોક્ત કિસ્સામાં, પત્ની પાસે આવકના અમુક સ્ત્રોત હતા અને તેની પાસે સારી જગ્યાએ એક એપાર્ટમેન્ટ પણ હતું પરંતુ, તેણી તેના તબીબી ખર્ચાઓને ઉઠાવવા માટે પૂરતા પૈસા કમાઈ શકતી ન હતી. સંપૂર્ણ લાભ માટે પણ, તેના ઉપયોગની કિંમત હતી પરંતુ સારી લેવા માટે પૂરતા લાભ માટે મદદ મળી હતી.)કોર્ટે કહ્યું કે:પત્ની પતિના ડેબિટ કાર્ડમાંથી એકનો ઉપયોગ કરશે, બાંયધરી સાથે કે તેણી તેના તબીબી ખર્ચાઓ માટે જરૂરી હોય તેટલી વાજબી રકમ જ ઉપાડશે.

વિધવા પુત્રવધૂઓનું ભરણપોષણ:

હિંદુ દત્તક અને ભરણપોષણ અધિનિયમની કલમ 19 એ જ જણાવે છે, પરંતુ સસરા માત્ર ત્યારે જ ભરણપોષણ ચૂકવવા માટે જવાબદાર રહેશે જો:

તેમની પુત્રવધૂ પાસે આવકના કોઈ સ્ત્રોત નથી;

તેણી પાસે પોતાની જાતને ટકાવી રાખવા માટે કોઈ મિલકત નથી;

જો તેણી પાસે થોડી મિલકત છે, તો તે તેના મૂળભૂત ખર્ચને પહોંચી વળવા માટે અપૂરતી છે

બાળકો અને વૃદ્ધ માતાપિતાની જાળવણી:-

અધિનિયમની કલમ 20 જણાવે છે:

હિંદુ પુરુષ કે સ્ત્રી તેમના બાળકોની જાળવણી માટે બંધાયેલા છે, પછી ભલે તે કાયદેસર હોય કે ગેરકાયદે.

બાળકો જ્યાં સુધી તેઓ સગીર હોય ત્યાં સુધી તેમના માતાપિતા પાસેથી ભરણપોષણ માટે દાવો કરશે.

અપરિણીત પુત્રી મોટાભાગની ઉંમરે પહોંચ્યા પછી પણ તેના લગ્ન થાય તે દિવસ સુધી ભરણપોષણ મેળવવા માટે હકદાર રહેશે.

આશ્રિતો કોણ છે?

અધિનિયમની કલમ 21 કહે છે કે આ અધિનિયમના સંદર્ભમાં આશ્રિતો મૃતકના નીચેના સંબંધીઓનો સંદર્ભ આપે છે:

એક પિતા.

એક માતા.

એક વિધવા જેણે ફરીથી લગ્ન કર્યા નથી.

પૂર્વ મૃત પિતા અને દાદા સાથે સગીર પુત્ર, પૌત્ર અથવા પૌત્ર.

અવિવાહિત પુત્રી, પૌત્રી અથવા પૂર્વ મૃત પિતા અને દાદા સાથે પૌત્રી.

એક વિધવા પુત્રી કે જે તેના પતિ, બાળકો અથવા તેના સાસરિયાઓની મિલકતમાંથી ભરણપોષણ મેળવવા માટે સક્ષમ ન હોય.

વિધવા પુત્રવધૂ, અથવા વિધવા પૌત્રી,

ગેરકાયદેસર સગીર પુત્ર અથવા ગેરકાયદેસર અપરિણીત પુત્રી.

અધિનિયમની કલમ 23 જણાવે છે કે પત્ની, બાળકો અથવા વૃદ્ધ અને અશક્ત માતાપિતાને ભરણપોષણની રકમ નક્કી કરતી વખતે - અદાલતે નીચેની બાબતોને ધ્યાનમાં રાખીને આમ કરવું જોઈએ:

પક્ષોની સ્થિતિ અને તેમની વર્તમાન સ્થિતિ;

વાજબી મર્યાદામાં પક્ષકારોના દાવા;

જો અલગ રહેતા દાવેદાર પાસે કરવા માટે વાજબી આધારો છે;

દાવેદારની આવકના તમામ સ્ત્રોતો અને તેમની મિલકતની કિંમત;

જાળવવાના હકદાર લોકોની સંખ્યા.

અધિનિયમની કલમ 25 જણાવે છે કે સંજોગોમાં ફેરફાર સાથે જાળવણીની રકમમાં ફેરફાર થઈ શકે છે.

જો મૃતકની એસ્ટેટ પર કોઈ ચાર્જ હોય, તો હિંદુ દત્તક અને જાળવણી અધિનિયમની કલમ 26 મુજબ, મૃતક દ્વારા ચૂકવવાપાત્ર તમામ દેવાની ચુકવણી કરવા માટે પહેલા પૈસાનો ઉપયોગ કરવો આવશ્યક છે.

હિંદુ દત્તક અને જાળવણી અધિનિયમની **કલમ 27 જણાવે છે** કે:

જાળવણી માટેના આશ્રિતનો દાવો મૃતકની એસ્ટેટ પરનો ચાર્જ હોવો જોઈએ નહીં સિવાય કે મૃતકની વસિયતમાં અથવા મૃતક અને આશ્રિત વચ્ચેના કરારમાં આપવામાં આવેલ ન હોય.

હિંદુ લઘુમતી અને ગાર્ડિયનશિપ એક્ટ-1956

૧) પરિચય:

હિંદુ લઘુમતી અને વાલીત્વ અધિનિયમ, 1956 (ત્યારબાદ "અધિનિયમ" તરીકે ઓળખવામાં આવે છે) બાળકની સુખાકારીને ધ્યાનમાં લઈને લઘુમતી અને વાલીત્વ અંગેના કાયદાને સંહિતા આપે છે. આ કાયદો 25મી ઓગસ્ટ, 1956ના રોજ હિંદુઓમાં લઘુમતી અને વાલીપણાના મુદ્દાઓ સાથે સંબંધિત કાયદાઓને સંહિતાબદ્ધ કરવાના હેતુથી ઘડવામાં આવ્યો હતો. આ અધિનિયમનો હેતુ પ્રથમ સ્થાને સગીરનું કલ્યાણ સુનિશ્ચિત કરવાનો છે.

૨) અધિનિયમની યોજના:

હિંદુ અલ્પસંખ્યક અને વાલીત્વ અધિનિયમ, 1956, કુલ 13 વિભાગોનો સમાવેશ કરે છે, જે માત્ર લઘુમતી અને વાલીપણાની વિભાવનાઓ સાથે વ્યવહાર કરે છે પરંતુ વાલીઓની શક્તિઓ, વાલીઓના પ્રકારો અને વ્યક્તિની ક્ષમતા સાથે સંકળાયેલી જોગવાઈઓનો પણ સમાવેશ કરે છે. બાળકના વાલી તરીકે કામ કરવું. ચાલો કાયદાની દરેક મહત્વપૂર્ણ જોગવાઈને વિગતવાર અને વ્યાપક રીતે સમજીએ.

૩) અધિનિયમની અરજીની હદ:

અગાઉ જણાવ્યા મુજબ, હિંદુ લઘુમતી અને વાલીત્વ અધિનિયમ, 1956, 25મી ઓગસ્ટ, 1956ના રોજ ઘડવામાં આવ્યો હતો. 2019 પહેલાં, આ કાયદો જમ્મુ અને કાશ્મીર રાજ્ય સિવાય ભારતના સમગ્ર પ્રદેશમાં લાગુ થતો હતો. જો કે, જમ્મુ અને કાશ્મીર (પુનઃસંગઠન) અધિનિયમ, 2019 ના અમલ પછી, કાયદો જમ્મુ અને કાશ્મીરના કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશ સહિત સમગ્ર ભારતમાં લાગુ થયો. આ ઉપરાંત, વર્તમાન કાયદો એવા હિંદુઓને પણ લાગુ પડે છે જેઓ દેશના પ્રદેશોની બહાર છે પરંતુ જે પ્રદેશોમાં આ કાયદો વિસ્તરે છે ત્યાં વસવાટ કરે છે.

૪) અધિનિયમની લાગુ પડતી:

હિંદુ લઘુમતી અને વાલીત્વ અધિનિયમ, 1956 ની કલમ 3, અધિનિયમની અરજી સાથે વ્યવહાર કરે છે. અરજીનું કલમ મુજબનું વર્ણન નીચે દર્શાવેલ છે.

કલમ 3(1) મુજબ, આ કાયદો નીચેના વર્ગના લોકોને લાગુ પડે છે:

કોઈપણ વ્યક્તિ જે હિંદુ છે, જેમાં વિરશૈવ, લિંગાયત અથવા બ્રહ્મો, પ્રાર્થના અથવા આર્ય સમાજના અનુયાયીનો પણ સમાવેશ થાય છે;

કોઈપણ વ્યક્તિ ધર્મ દ્વારા બૌદ્ધ, શીખ અથવા જૈન છે;

કોઈપણ અન્ય વ્યક્તિ મુસ્લિમ, પારસી, યહૂદી અથવા ખ્રિસ્તી ન હોય પરંતુ તે પ્રદેશોમાં રહે છે જ્યાં હાલનો કાયદો વિસ્તરે છે. જો કે હિંદુ કાયદો આવી વ્યક્તિને સંચાલિત કરતો નથી;

પ) હિંદુ લઘુમતી અને વાલીત્વ અધિનિયમની કલમ 4 એ ચોક્કસ શરતોની વ્યાખ્યાઓ સાથે વ્યવહાર કરે છે જેનો સમગ્ર અધિનિયમમાં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે. તેમાંના સૌથી મહત્વપૂર્ણ શબ્દો "નાના" અને "વાલી" માટે વ્યાખ્યાઓ છે. આ વ્યાખ્યાત્મક કલમો માટેની સમજૂતી નીચે આપેલ છે:

સગીર:

અધિનિયમની કલમ 4(a) મુજબ, સગીરને અઠાર વર્ષથી ઓછી ઉંમરની વ્યક્તિ ગણવામાં આવે છે. ભારતીય બહુમતી અધિનિયમ, 1875 હેઠળ, વ્યક્તિ 18 વર્ષની વય પૂર્ણ કર્યા પછી બહુમતી પ્રાપ્ત કરે છે, પરંતુ તે પહેલાં, તે સગીર માટે 21 વર્ષની ઉંમર સુધી પહોંચે ત્યાં સુધી કોર્ટ દ્વારા વાલીની નિમણૂક કરવામાં આવે છે.

વાલી:

અધિનિયમની કલમ 4(b) સૂચવે છે કે વાલી એક મુખ્ય છે (18 વર્ષની વયે પહોંચી ગયો છે) અને તેને સગીરની વ્યક્તિ અથવા મિલકતની જવાબદારી આપવામાં આવે છે. એક વ્યક્તિ જે સગીર છે તે પોતાની સંભાળ રાખવામાં અથવા તેની બાબતોને પોતાની રીતે સંભાળવામાં અસમર્થ છે, જે સગીરના હિતોને મદદ, સમર્થન અને રક્ષણ કરવાની ફરજ ધરાવતા વાલીની નિમણૂકની જરૂરિયાત તરફ દોરી જાય છે.

કલમ 4(b) ના કાર્યક્ષેત્ર હેઠળ "વાલી" શબ્દમાં અમુક શ્રેણીઓનો સમાવેશ થાય છે અને તે નીચે પ્રમાણે ગણાય છે:

કુદરતી વાલી;

જ્યારે સગીરની માતા અથવા પિતા ઇચ્છા દ્વારા વાલીની નિમણૂક કરે છે, અથવા જેને આપણે વસિયતનામું વાલી તરીકે કહીએ છીએ;

જ્યારે અદાલત વાલીની નિમણૂક કરે છે;

કોર્ટ ઓફ વોર્ડ્સ મુજબ વાલી તરીકે કામ કરવાની સત્તા ધરાવતી વ્યક્તિ.

કલમ 4(b) ના કાર્યક્ષેત્ર હેઠળ "વાલી" શબ્દમાં અમુક શ્રેણીઓનો સમાવેશ થાય છે અને તે નીચે પ્રમાણે ગણાય છે:

કુદરતી વાલી;

જ્યારે સગીરની માતા અથવા પિતા ઇચ્છા દ્વારા વાલીની નિમણૂક કરે છે, અથવા જેને આપણે વસિયતનામું વાલી તરીકે કહીએ છીએ;

જ્યારે અદાલત વાલીની નિમણૂક કરે છે;

કોર્ટ ઓફ વોર્ડ્સ મુજબ વાલી તરીકે કામ કરવાની સત્તા ધરાવતી વ્યક્તિ.

કલમ 4(c) ની જોગવાઈ દ્વારા આ કાયદા હેઠળ કુદરતી વાલીની પણ વ્યાખ્યા કરવામાં આવી છે. જો કે જોગવાઈ સ્પષ્ટપણે જણાવતી નથી કે કુદરતી વાલી કોણ છે, પરંતુ, તે એક સર્વસમાવેશક વ્યાખ્યા છે જે જણાવે છે કે કુદરતી વાલી એટલે કાયદાની કલમ 6 હેઠળ ગણતરી કરાયેલા કોઈપણ વાલી.

કુદરતી વાલી:

હિંદુ સગીર ના કુદરતી વાલી" પોતે જ સમજાવે છે કે તે લોકોના વર્ગ વિશે ઉલ્લેખ કરે છે જેમને હિંદુ સગીર માટે વાલી તરીકે નિયુક્ત કરવામાં આવે છે. ચાલો આપણે એવા લોકો વિશે જાણીએ કે જેઓ સંયુક્ત કુટુંબની મિલકતમાં અવિભાજિત હિત સિવાય સગીર વ્યક્તિ તેમજ તેની મિલકતના કુદરતી વાલી તરીકે કામ કરી શકે છે.

કાયદેસર સગીર પુત્ર અથવા કાયદેસર સગીર અપરિણીત પુત્રીના કિસ્સામાં, પિતા કુદરતી વાલી છે, અને તેના પછી, માતા ભૂમિકા ધારે છે. જ્યાં સુધી પિતા મૃત્યુ ન પામે અથવા વાલી તરીકે કામ કરવા માટે અસમર્થ ન બને ત્યાં સુધી માતા કુદરતી વાલીની ભૂમિકામાં ઉતરતી નથી. જો કે, 5 વર્ષથી ઓછી ઉંમરના બાળકની કસ્ટડી કુદરતી રીતે માતા પાસે રહેશે.

કલમ 6ની જોગવાઈ એવી શરતો જણાવે છે કે જેના હેઠળ કોઈ વ્યક્તિને સગીરના કુદરતી વાલી તરીકે ગણવામાં આવશે નહીં. શરતો નીચે મુજબ છે.

જો કોઈ વ્યક્તિ હિંદુ બનવાનું બંધ કરી દે, તો તે સગીરના કુદરતી વાલી તરીકે કામ કરવાની હક ગુમાવે છે, અને

વાનપ્રસ્થ અથવા સન્યાસી બનીને સંસારનો સંપૂર્ણ ત્યાગ કરવાથી વ્યક્તિના સ્વાભાવિક સંરક્ષક બનવા માટે અધિકૃતતા થાય છે.

રોક્સન શર્મા વિ. અરુણ શર્મા (2015)ના કેસમાં સુપ્રીમ કોર્ટે ઠરાવ્યું હતું કે જ્યારે કાયદાકીય રીતે અલગ થયેલા માતા-પિતા વચ્ચે 5 વર્ષથી ઓછી ઉંમરના બાળકની કસ્ટડી માટે કાનૂની લડાઈ થાય, ત્યારે કસ્ટડી માતા સાથે જ રહે. આવા કિસ્સાઓમાં જ્યાં બાળક 5 વર્ષની ઉંમર પૂર્ણ કરતું નથી, ત્યારે બાળકના કસ્ટોડિયન તરીકે પિતાની યોગ્યતા સંબંધિત નથી, અને માતા બાળકને પ્રેમ અને સંભાળ પૂરી પાડવા માટે શ્રેષ્ઠ અનુકુળ માતાપિતા માનવામાં આવે છે.

કુદરતી વાલીની શક્તિઓ:

અધિનિયમની કલમ 8 એ સમગ્ર અધિનિયમનો અભ્યાસ કરવાની પ્રક્રિયામાં ખૂબ જ મહત્વપૂર્ણ જોગવાઈ છે. તે સગીરોની સુખાકારી સુનિશ્ચિત કરવા માટે કુદરતી વાલી પાસે જરૂરી હોય તેવી સત્તાઓ સામેલ છે. કુદરતી વાલીની શક્તિઓ નીચે મુજબ સૂચિબદ્ધ છે:

કલમ 8(1)ના એકદમ અવલોકન પર, એ જાણવું યોગ્ય છે કે હિંદુ સગીરના કુદરતી વાલી પાસે તેની મિલકત સહિત નાના લાભો મળે તે સુનિશ્ચિત કરવા માટે જરૂરી, યોગ્ય અને વાજબી એવા તમામ કાર્યો

કરવાની સત્તા છે. . જો કે, જોગવાઈઓ વાલી પર પ્રતિબંધ મૂકે છે કે તે સગીરને કોઈપણ પ્રકારના કાયદાકીય વચન દ્વારા બંધન ન કરે.

ટેસ્ટામેન્ટરી ગાર્ડિયન:

વસિયતનામાના વાલીઓને મોટાભાગે હિંદુ લઘુમતી અને વાલીત્વ અધિનિયમ, 1956ની કલમ 9 હેઠળ સગીરના કુદરતી વાલીઓની ઇચ્છા દ્વારા નિયુક્ત કરાયેલા વાલી તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. આ કાયદો સગીરના માતા અને પિતા બંનેને વસિયતનામું વાલી નિયુક્ત કરવાનો અધિકાર આપે છે. ચાલો હવે જોગવાઈની વિગતવાર સમજણ મેળવીએ:

કલમ 9 ની પેટા-કલમ (1) મુજબ, સગીર કાયદેસર બાળકના પિતા, છોકરો હોય કે છોકરી, કુદરતી વાલી હોવાને કારણે, પિતાના મૃત્યુ પછી કોઈપણ વ્યક્તિને તે બાળકના વસિયતનામું વાલી તરીકે નિયુક્ત કરી શકે છે. વાલીની આવી નિમણૂક સગીર વ્યક્તિ, તેની મિલકત અથવા બંનેના સંદર્ભમાં થઈ શકે છે.

સત્તાઓ:-

ઇચ્છા દ્વારા નિયુક્ત કરાયેલા વાલીને સગીરના પિતા અથવા માતાના મૃત્યુ પછી સગીર વાલી તરીકે કામ કરવાનો અધિકાર છે, જે કેસ હોઈ શકે છે અને આ કાયદા હેઠળ કુદરતી વાલીના તમામ અધિકારોનો ઉપયોગ એટલી હદ સુધી કરવાનો અને આવા પ્રતિબંધોને આધીન છે, જો કોઈ હોય તો આ અધિનિયમ અને ઇચ્છામાં ઉલ્લેખિત છે

કલમ:10: મિલકતના વાલી તરીકે કામ કરવા માટે સગીરોની અસમર્થતા

સગીર કોઈપણ સગીરની મિલકતના વાલી તરીકે કામ કરવા માટે અસમર્થ હશે. અને સગીર બીજા સગીરનો વાલી બની શકે છે.

કલમ:11:- સગીરોની મિલકત સાથે વ્યવહાર ન કરવા માટે હકીકતમાં વાલી

ડિફેક્ટો ગાર્ડિયન સગીરોની મિલકત સાથે વ્યવહાર ન કરે. આ અધિનિયમની શરૂઆત પછી, કોઈ પણ વ્યક્તિ હિંદુ સગીરની મિલકતનો નિકાલ કરવા અથવા તેની સાથે વ્યવહાર કરવાનો હકદાર રહેશે નહીં કારણ કે તે સગીરનો વાલી છે.

ડિફેક્ટો ગાર્ડિયન?

કોર્ટ દ્વારા, ઇચ્છાથી નિમણૂક કરવામાં આવતી નથી, પરંતુ પોતાની મરજીથી નિમણૂક કરવામાં આવી છે.. કોઈ સત્તા નથી

કલમ 12:-સંયુક્ત કુટુંબની મિલકતમાં સગીર અવિભાજિત હિત માટે વાલીની નિમણૂક કરવામાં આવશે નહીં

જ્યાં સગીરને સંયુક્ત કુટુંબની મિલકતમાં અવિભાજિત હિત હોય અને મિલકત કુટુંબના પુખ્ત સભ્યના સંચાલન હેઠળ હોય, તો આવા અવિભાજિત હિતના સંદર્ભમાં સગીર માટે કોઈ વાલીની નિમણૂક કરવામાં આવશે નહીં.

કલમ.13:- સગીરોનું કલ્યાણ સર્વોપરી હોવું (સર્વોચ્ચ) વિચારણા

અદાલત દ્વારા કોઈ પણ વ્યક્તિની હિંદુ સગીરના વાલી તરીકેની નિમણૂક અથવા ઘોષણા વખતે, સગીરનું કલ્યાણ સર્વોચ્ચ વિચારણામાં રહેશે.

પારસી મેરેજ એન્ડ ડિવોર્સ એક્ટ 1936

૧) પરિચય:

પારસી લગ્ન અને છૂટાછેડા અધિનિયમ, 1936 (ત્યારબાદ "અધિનિયમ," "તે અધિનિયમ" અથવા "યોગ્ય તરીકે આ અધિનિયમ" તરીકે ઓળખવામાં આવે છે) એ ભારતીય કાનૂની પ્રણાલીના સ્વતંત્રતા પહેલાના સૌથી રસપ્રદ કાયદાઓમાંનો એક છે. પારસી લગ્ન અને છૂટાછેડા અધિનિયમ, 1865, ઉપરોક્ત અધિનિયમ દ્વારા રદ કરવામાં આવ્યો હતો, જે જૂન 22, 1936 ના રોજ અમલમાં આવ્યો હતો અને પારસીઓમાં લગ્ન અને છૂટાછેડાને સંચાલિત કરતા કાયદામાં સુધારો કર્યો હતો. પારસી લગ્ન અને છૂટાછેડા (સુધારા) અધિનિયમ, 1988 દ્વારા 1936ના કાયદામાં છેલ્લે સુધારો કરવામાં આવ્યો હતો.

૨) પારસી લગ્ન અને છૂટાછેડા અધિનિયમ, 1936 ની કલમ 2 નીચે આપેલ મહત્વપૂર્ણ વ્યાખ્યાઓ જણાવે છે-

"મુખ્ય ન્યાયાધીશ" માં વરિષ્ઠ ન્યાયાધીશનો સમાવેશ થાય છે;

"કોર્ટ" નો અર્થ આ અધિનિયમ હેઠળ રચાયેલી કોર્ટ છે;

તેના વ્યાકરણની વિવિધતાઓ અને જ્ઞાનાત્મક અભિવ્યક્તિઓ સાથે "રણ" નો અર્થ થાય છે રણ

વાજબી કારણ વિના અને સંમતિ વિના અથવા આવા પક્ષની ઇચ્છા વિરુદ્ધ લગ્ન માટેનો અન્ય પક્ષ;

"ગંભીર દુઃખ" નો અર્થ છે-

(a) નિર્દોષતા;

(b) કોઈપણ આંખની દૃષ્ટિની કાયમી ગુપ્તતા;

(c) કોઈપણ કાનની સુનાવણીની કાયમી ખાનગીકરણ;

(d) કોઈપણ સભ્ય અથવા સંયુક્તની ખાનગીકરણ;

(e) કોઈપણ સભ્ય અથવા સંયુક્તની સત્તાનો વિનાશ અથવા કાયમી ક્ષતિ;

(f) માથા અથવા ચહેરાની કાયમી વિકૃતિ; અથવા

(g) જીવનને જોખમમાં મૂકે તેવી કોઈપણ ઈજા;

“પતિ” એટલે પારસી પતિ;

“લગ્ન” એટલે પારસીઓ વચ્ચેના લગ્ન, પછી ભલેને આ અધિનિયમની શરૂઆત પહેલાં કે પછી કરાર કરવામાં આવ્યો હોય;

“પારસી” નો અર્થ પારસી પારસી;

“પાદરી” નો અર્થ પારસી પાદરી થાય છે અને તેમાં દસ્તુર અને મોબેદનો સમાવેશ થાય છે; અને

“પત્ની” એટલે પારસી પત્ની”

૩) પ્રયોજ્યતા

જો બંને કરાર કરનાર પક્ષો એકબીજા સાથે સંબંધ ધરાવતા હોય અને સમાન વંશજો વહેંચતા હોય તો લગ્ન લાગુ થશે નહીં.

પારસી કાયદામાં લગ્ન માન્ય નથી જ્યારે પાદરી દ્વારા હાજરીમાં બે પારસી સાક્ષીઓ સાથે લગ્નની ઉજવણી કરવામાં આવતી નથી.

જો પતિ 21 વર્ષનો હોય અને પત્ની 18 વર્ષની હોય તો લગ્ન સ્વીકારવામાં આવશે નહીં.

જ્યારે ઉપર દર્શાવ્યા મુજબ લગ્ન માન્ય ન હોય, ત્યારે તે લગ્નમાંથી જન્મેલ બાળક ગેરકાયદેસર ગણાશે.

પારસીઓ વચ્ચે લગ્ન

માન્ય લગ્નની આવશ્યકતાઓ

કોઈ લગ્ન માન્ય રહેશે નહીં જો-

(a) કરાર કરનાર પક્ષો, તે પાદરી સિવાયના અન્ય બે પારસી સાક્ષીઓની હાજરીમાં, અનુસૂચિ 1 માં વ્યાખ્યાયિત કર્યા મુજબ કોઈપણ સ્તરે સુસંગતતા અથવા સંબંધ ધરાવતા એકબીજા સાથે સંબંધ ધરાવે છે; અથવા

(b) આવા લગ્ન કોઈ પાદરી દ્વારા અથવા (એ) કોઈ પારસી (જો તે પારસી બદલાઈ ગયો હોય) દ્વારા “આશિર્વાદ” નામના વિધિના કોઈપણ પારસી સ્વરૂપ દ્વારા કરવામાં આવશે.

લગ્નજીવન માટે સજા

કોઈપણ પારસી, જેણે તેના જીવન દરમિયાન લગ્ન કર્યા હોય, તે પત્ની અથવા પતિ દ્વારા કાયદેસર રીતે છૂટાછેડા લીધા વિના, પારસીના જીવનકાળ દરમિયાન લગ્નમાં પાછા ફરવાના ગુના માટે ભારતીય

દંડ સંહિતા દ્વારા પૂરી પાડવામાં આવેલ દંડને પાત્ર છે. અથવા તેના અથવા તેણીના અગાઉના લગ્નને અમાન્ય અથવા વિસર્જન જાહેર કર્યા.

ગેરકાયદેસર હોય ત્યારે પુનર્લગ્ન

(1) કોઈ પણ પારસી, પત્ની અથવા પતિના જીવનકાળ દરમિયાન, પારસી હોય કે ન હોય, સિવાય કે તેણે તે પત્ની અથવા પતિ સાથે કાયદેસર રીતે લગ્ન કર્યા પછી અથવા તે પત્ની અથવા પતિ સાથેના લગ્નને રદબાતલ જાહેર કર્યા પછી, લગ્ન કરી શકશે નહીં. , અથવા રદબાતલ છે અથવા વિસર્જન કરવામાં આવે છે અને, જો એમ હોય તો, તે અથવા તેણીને કાયદેસર રીતે રદબાતલ અને રદબાતલ કરવામાં આવ્યા છે અથવા વિસર્જન કરવામાં આવ્યા છે.

(2) કોઈપણ લગ્ન જે ઉપરોક્ત જોગવાઈ સાથે સંમત ન હોય તેને રદબાતલ ગણવામાં આવશે.

છૂટાછેડાની નોંધણી

છૂટાછેડા, રદબાતલ અથવા વિસર્જન સંબંધિત કોર્ટના હુકમનામાના કિસ્સામાં, અદાલત કલમ 7 માં ઉલ્લેખિત અધિકારક્ષેત્રની અંદર લગ્નના રજિસ્ટ્રારને નોંધણી માટે તે હુકમનામની નકલ મોકલશે; રજિસ્ટ્રાર તેની જાળવણીના હેતુઓ માટે રજિસ્ટ્રીમાં તે જ દાખલ કરશે અને ભાગ II ની જોગવાઈઓ લાગુ કરશે જે રજિસ્ટ્રાર અને લગ્ન રજિસ્ટરને લાગુ પડે છે,

કાયદા હેઠળ દંડ:

પાદરી, તેના મતે, કોઈ પણ પાદરી કે જે જાણીજોઈને અને જાણી જોઈને લગ્નની ઉજવણી કરે છે તેને દોષિત ઠેરવવા પર, છ મહિનાની મુદત માટે એકલ જેલ અથવા બેસો રૂપિયા જેટલો દંડ અથવા બંને માટે દંડ કરવામાં આવશે. કલમ 4 ની વિરુદ્ધ અને ઉલ્લંઘન.

કલમ 6 માં મળેલી કોઈપણ જોગવાઈનું પાલન કરવામાં નિષ્ફળ રહેનાર કોઈપણ પાદરીને આવા ગુનાની દોષિત ઠરાવીને એક જ કેદની સજા અથવા એકસો રૂપિયા સુધીના દંડ અથવા બંને સાથે સજા કરવામાં આવશે.

કલમ 6ના પાલનમાં પ્રમાણપત્રની સબસ્ક્રાઇબ કરવા અથવા અધિકૃત કરવા માટેની કોઈપણ અન્ય વ્યક્તિ જે જાણીજોઈને તેમ કરવામાં નિષ્ફળ જાય અથવા તેમ કરવામાં નિષ્ફળ જાય, દોષિત ઠરે, આવા તમામ ગુનાઓ માટે 100 રૂપિયાથી વધુના દંડની સજા થઈ શકે છે.

ખોટી ઘોષણા કરનાર, સહી કરનાર અથવા પ્રમાણિત કરનાર પ્રત્યેક વ્યક્તિ કે જે તે જાણે છે કે ખોટા હોવાનું માને છે તેને 3 મહિના સુધીની સાદી કેદ અથવા 1000 રૂપિયા સુધીના વધારાના દંડ દ્વારા અથવા બંને દ્વારા સજા કરવામાં આવશે; અને જો અધિનિયમ નકલી સમાન હોય, તો ભારતીય દંડ સંહિતા (1860 નો અધિનિયમ 45) માં ઉલ્લેખિત છે.

કોઈપણ અધિકારી કે જેણે ફકરા 6 હેઠળ આવા પ્રમાણપત્ર દાખલ કર્યા નથી તે એક વર્ષ અથવા એક હજાર રૂપિયા અથવા તે બધાને સાદી કેદની સજા સાથે શિસ્તબદ્ધ કરવામાં આવશે.

કોઈપણ વ્યક્તિ રજિસ્ટરને સીલ કરે છે, તેનો નાશ કરે છે અથવા તેને કોઈપણ વિભાગમાં ગેરકાયદેસર રીતે અથવા છેતરપિંડી કરે છે, તેને ભારતીય દંડ સંહિતા (ભારતીય દંડ સંહિતા) માં ઉલ્લેખિત કોઈપણ શ્રેણીની પાંચ વર્ષ સુધીની કેદની સજા થશે. 1860 નો 45), અથવા, જ્યાં તે નોંધાયેલ છે, ભારતીય દંડ સંહિતા (1860 નો 45).

માન્ય લગ્નની આવશ્યકતાઓ

પારસી કાયદામાં પ્રતિબંધિત સંબંધની ડિગ્રી

પારસી કાયદો અન્ય તમામ અંગત કાયદાઓની જેમ જ સગપણ અને સંબંધ દ્વારા ચોક્કસ સંબંધીઓ વચ્ચેના લગ્નને પ્રતિબંધિત અથવા નિરુત્સાહિત કરે છે. અધિનિયમની અનુસૂચિ I માં એક કોષ્ટક છે જે સંબંધની તમામ પ્રતિબંધિત ડિગ્રીઓની યાદી આપે છે. આ જોડાણો માતાપિતા, બાળકો, જીવનસાથી અથવા પતિ, બહેન અને ભાઈ દ્વારા બનાવવામાં આવે છે.

આશીર્વાદ સમારોહ

આશીર્વાદનો સરળ ભાષાંતર "આશીર્વાદ" થાય છે. તે જીવનસાથીઓના જોડાણને આશીર્વાદ આપવા માટે ભગવાનને બોલાવવા સાથે કરવાનું છે. પારસી પૂજારી ધાર્મિક વિધિ કરે છે. દસ્તુર અને મોબેદ એ બે પ્રકારના પારસી પાદરીઓ છે જેનો કલમ 2(8)માં ઉલ્લેખ છે. તેમાંથી કોઈપણ "આશીર્વાદ" કરી શકે છે. પાદરી ઉપરાંત, બે પારસી સાક્ષીઓની આવશ્યકતા છે. કલમ 6 આદેશ આપે છે કે વિધિ કરી રહેલા પૂજારીએ કાયદાના અનુસૂચિ II માં આપેલા નમૂનાનો ઉપયોગ કરીને સંઘને પ્રમાણિત કરવું આવશ્યક છે.

પારસી કાયદામાં લગ્નની કાયદેસરની ઉંમર

પારસી કાયદામાં લગ્ન કરવાની કાયદેસરની ઉંમરની જોગવાઈ 1988ના સુધારા કાયદા દ્વારા ઉમેરવામાં આવી હતી. લગ્ન સમયે, પુરુષની ઉંમર ઓછામાં ઓછી 21 વર્ષની હોવી જોઈએ, અને સ્ત્રી ઓછામાં ઓછી 18 વર્ષની હોવી જોઈએ. જો તેઓ તેમનો ધર્મ અથવા રહેઠાણ બદલી નાખે તો પણ પારસીઓએ આ લગ્નની આવશ્યકતાનું પાલન કરવું જોઈએ. હવે, જો તેના અથવા તેણીના પિતા અથવા વાલીની સમજૂતી પ્રાપ્ત થઈ હોય, જેમ કે તે 1965 ના અધિનિયમમાં હતી, તો પારસી જે જરૂરી ઉંમરે પહોંચી ન હોય તેના લગ્ન કાયદેસર ન હોઈ શકે.

રદબાતલ લગ્નમાં જન્મેલ બાળક

આ જોગવાઈ 1988ના સુધારા કાયદા દ્વારા પણ ઉમેરવામાં આવી હતી. રદબાતલ લગ્નથી જન્મેલો બાળક એટલો જ કાયદેસર છે જેમ કે તે માન્ય લગ્નનું પરિણામ હતું, પછી ભલે તે લગ્ન રદબાતલ હોય કારણ કે તે કાયદાની કલમ 3(1) માં દર્શાવેલ ધોરણોનું ઉલ્લંઘન કરે છે. કલમ આગળ જવું અને પાછળ

જવું એમ બંનેને લાગુ પડે છે. હિંદુ કાયદા અને સ્પેશિયલ મેરેજ એક્ટ, 1954થી વિપરિત પારસી કાયદો અમાન્ય લગ્નના બાળકોના વારસાના અધિકારોને માત્ર માતા-પિતા સુધી મર્યાદિત કરતો નથી.

પારસી મેટ્રિમોનિયલ કોર્ટ

કલકત્તા, મદ્રાસ અને બોમ્બેના દરેક પ્રેસિડેન્સી નગરોમાં અને વિવિધ રાજ્ય સરકારની એજન્સીઓના પ્રદેશોની અંદર અમુક અન્ય સ્થળોએ, આ કાયદાને અનુરૂપ સુનાવણીના દાવાના હેતુઓ માટે એક વિશેષ અદાલતની રચના કરવામાં આવશે.

કલકત્તા, મદ્રાસ અથવા બોમ્બેની પારસી ચીફ મેટ્રિમોનિયલ કોર્ટ, જેમ કે કેસ હોઈ શકે, દરેક પ્રેસિડેન્સી-ટાઉનમાં સ્થાપિત છે.

મુખ્ય વૈવાહિક અદાલતો-પારસી વૈવાહિક અદાલતની યોગ્યતાની સ્થાનિક મર્યાદાઓ હાઈકોર્ટની સામાન્ય મૂળ નાગરિક યોગ્યતાની સ્થાનિક મર્યાદાઓને અનુરૂપ હશે, ભરણપોષણ અને ભરણપોષણ, બંને સતત અને પેન્ડિંગ લાઇટ, હાઈકોર્ટના મુખ્ય ન્યાયાધીશ દ્વારા સમર્થિત હશે અથવા તે વૈવાહિક અદાલતના ન્યાયાધીશ દ્વારા સમયાંતરે નિમણૂક કરાયેલ સર્વોચ્ચ ન્યાયાધીશના અન્ય ન્યાયાધીશો દ્વારા, અને, જ્યારે આ કાયદા હેઠળના કેસોની કાર્યવાહી કરવામાં આવે ત્યારે, એક [પાંચ પ્રતિનિધિઓ દ્વારા, સંબંધ સિવાય -

- (a) ઇન્ટરલોક્યુટરી અરજીઓ અને કાર્યવાહીના કેસો;
- (b) બાળકોની સંભાળ, સંરક્ષણ અને શિક્ષણ અને
- (c) કેસોની નિયમિત ટ્રાયલ સિવાયની બાબતો અને કાર્યવાહી; અને
- (d) અન્ય કેસો અને અન્ય કાર્યવાહી.

ડિસ્ટ્રિક્ટ મેટ્રિમોનિયલ કોર્ટ્સ-આ સ્થાનની પારસી ડિસ્ટ્રિક્ટ મેટ્રિમોનિયલ કોર્ટ એ રાષ્ટ્રપતિ સિવાયની જગ્યાએ રચાયેલી કોર્ટનું શીર્ષક છે. ટ્રિબ્યુનલના અધિકારક્ષેત્રની ભૌગોલિક સીમાઓ કલમ 21 ની જોગવાઈઓને આધીન તે જિલ્લાની મર્યાદાઓને અનુરૂપ હશે જેમાં તે સ્થિત છે. (a) મૂળ નાગરિક અધિકારક્ષેત્રની મુખ્ય અદાલતના ન્યાયાધીશ તે ન્યાયાધીશ હશે મેરેજ કોર્ટ અને આ અધિકારક્ષેત્ર હેઠળના કેસો સામેની કાર્યવાહીમાં. (b) ભરણપોષણ અને સંભાળ, પેન્ડિંગ લાઇટ અને કાયમી બંને; (c) બાળકોની કસ્ટડી, સંભાળ અને તાલીમ; (d) કેસોની સામાન્ય સુનાવણી સિવાયની તમામ બાબતો અને પ્રક્રિયાઓ.

વૈવાહિક સુદ્ધસ:-

પારસી છૂટાછેડા અધિનિયમમાં ભાગીદારોમાંથી એક ત્રણ રીતે લગ્નને વિસર્જન કરી શકે છે:

શૂન્યતાના(nullity) કિસ્સાઓ: જ્યાં સુધી પ્રાકૃતિક કારણોસર પૂર્ણ થવાની શક્યતા ન હોય ત્યાં સુધી, લગ્નને રદબાતલ અથવા રદબાતલ જાહેર કરી શકાય છે.

છૂટાછેડા માટેના કારણો:

કોઈ પણ પરિણીત વ્યક્તિ છૂટાછેડાના પારસી કાયદા અધિનિયમ હેઠળ, નીચેનામાંથી એક અથવા વધુ આધાર પર છૂટાછેડા માટે દાવો કરી શકે છે: પ્રતિવાદીની ઇરાદાપૂર્વક કરવામાં નિષ્ફળતાના આધારે લગ્ન તેના સત્તાવારકરણના 1 વર્ષની અંદર પૂર્ણ થયા નથી.

લગ્ન સમયે પ્રતિવાદી માનસિક રીતે બીમાર અથવા અસ્વસ્થ મનનો હતો અને તે દાવાની તારીખ સુધી આદતવશ હતો.

કે પ્રતિવાદી લગ્ન સમયે વાદી સિવાયની કોઈ વ્યક્તિ દ્વારા ગર્ભવતી હતી: જો કે આ આધાર પર છૂટાછેડા મંજૂર કરવામાં આવશે નહીં, સિવાય કે વાદી લગ્ન સમયે કથિત હકીકતથી અજાણ હોય, દાવો કરવામાં આવ્યો છે. લગ્નની તારીખના 2 વર્ષની અંદર દાખલ કરેલ, અને વાદીને હકીકતની જાણ થયા પછી વૈવાહિક સંભોગ થયો નથી. લગ્ન વિસર્જનના કારણો: જ્યારે પતિ કે પત્ની સાત વર્ષના સમયગાળા માટે એકબીજાથી અલગ રહે છે.

પક્ષોના બાળકો

હાલના અધિનિયમ હેઠળની કોઈપણ કાર્યવાહીમાં, કોર્ટ સમયાંતરે 6 વર્ષથી ઓછી ઉંમરના બાળકોની કસ્ટડી, જાળવણી અને તાલીમના સંદર્ભમાં આ વચગાળાના આદેશો પસાર કરી શકે છે અને તેને ન્યાયી અને યોગ્ય લાગે છે. કેસ સંબંધિત માતાપિતા સાથે લગ્ન કરવા, અને વિનંતી પર, અંતિમ હુકમ માટે અરજી કરી શકે છે.

નિષ્કર્ષ:-

પારસીઓ માત્ર એકપત્નીત્વ ધરાવતા લોકોનો અંતઃસ્ત્રી સમૂહ છે. પુરોહિત અને બિન-પુરોહિત પરિવારો વચ્ચે લગ્ન ઘણીવાર ટાળવામાં આવતા હતા. આ અવરોધો અને જૂથના નાના કદને જોતાં, તે આશ્ચર્યજનક નથી કે નજીકના કુટુંબના સભ્યો સંભવિત ભાગીદારો છે. જો કે કોસ અને સમાંતર લગ્નની ઘટનાઓ સામાન્ય નથી – 1961માં થયેલા તમામ લગ્નોમાંથી 1% કરતા ઓછા, આંતર-પેઢી લગ્નો (દા.ત., કાકા અને ભત્રીજી વચ્ચેની મંજૂરી છે). લગ્નમાં ઘટાડો અને વધતો જન્મદર એ આજે સમાજ સામેનો સૌથી મોટો પડકાર છે.

ક્રિશ્ચિયન મેરેજ એક્ટ 1872

૧)પરિચય:

આ અધિનિયમ ભારતીય ખ્રિસ્તી લગ્નની ઉજવણી સાથે સંબંધિત કાયદાને એકીકૃત કરે છે. તે 18મી જુલાઈ 1872ના રોજ ઘડવામાં આવ્યો હતો. આ કાયદો કોચીન, મણિપુર અને જમ્મુ અને કાશ્મીર સિવાય સમગ્ર ભારતમાં વિસ્તરે છે. ક્રિશ્ચિયન મેરેજ એક્ટ 1872માં 8 ભાગો અને 4 અનુસૂચિઓમાં 88 વિભાગો છે. ઇન્ડિયન ક્રિશ્ચિયન મેરેજ એક્ટ, 1872 ના અમલ પહેલા ભારતમાં ખ્રિસ્તી ધર્મનો દાવો કરતી વ્યક્તિઓના લગ્નના સમારંભને લગતો કાયદો બે બ્રિટિશ અધિનિયમો, 14 અને 15 વિક્ટ દ્વારા સંચાલિત હતો. સી. 40 અને 58 જીઓ. III C.84 અને બે ભારતીય અધિનિયમો, 1862ના અધિનિયમો 5 અને 1865ના 5

2) જે વ્યક્તિઓ દ્વારા લગ્નો સંકલ્પબદ્ધ થઈ શકે છે

એપિસ્કોપલ ઓર્ડિનેશન મેળવનાર કોઈપણ વ્યક્તિ દ્વારા ખ્રિસ્તી લગ્નની ઉજવણી કરી શકાય છે. અને તે ચર્ચના નિયમો અનુસાર સંકલ્પબદ્ધ થવું જોઈએ જેના તે મંત્રી છે.

ચર્ચ ઓફ સ્કોટલેન્ડના કોઈપણ પાદરી (ખાસ કરીને ચર્ચમાં પુરુષ પાદરી) દ્વારા આપવામાં આવે છે કે આવા લગ્ન ચર્ચ ઓફ સ્કોટલેન્ડના નિયમો, સંસ્કારો, સમારંભો અને રિવાજો અનુસાર કરવામાં આવે છે.

આ અધિનિયમ હેઠળ લાયસન્સ ધરાવનાર ધર્મ મંત્રી દ્વારા વિધિવત્ કરી શકાય છે આ અધિનિયમ હેઠળ નિયુક્ત મેરેજ રજિસ્ટ્રારની હાજરીમાં સંકલ્પ કરી શકાય છે ભારતીય ખ્રિસ્તીઓ વચ્ચે લગ્નનું પ્રમાણપત્ર આપવા માટે આ કાયદા હેઠળ લાઇસન્સ પ્રાપ્ત કોઈપણ વ્યક્તિ દ્વારા.

3) સમય અને સ્થળ કે જ્યાં લગ્નો સંકલ્પબદ્ધ થઈ શકે છે

લગ્ન સમારંભ માટેનો સમય આ કાયદા હેઠળના તમામ લગ્ન સવારે 6 વાગ્યાથી સાંજના 7 વાગ્યાની વચ્ચે કરવામાં આવશે. લગ્ન સમારોહ માટેનું સ્થળ ચર્ચ ઓફ ઈંગ્લેન્ડના કોઈ પણ પાદરીએ ચર્ચ સિવાયની કોઈપણ જગ્યાએ લગ્નની ઉજવણી કરવી જોઈએ નહીં સિવાય કે આવા સ્થળથી ટૂંકા રસ્તા પર પાંચ માઈલના અંતરમાં કોઈ ચર્ચ ન હોય. અથવા જ્યાં સુધી તેને વિશેષ લાઇસન્સ પ્રાપ્ત ન થયું હોય જે તેને ડાયોસીસના એપિસ્કોપલ બિશપ અથવા તેના કમિશનરીના હાથ અને સીલ હેઠળ આવું કરવા માટે અધિકૃત કરે છે.

3) આ અધિનિયમ હેઠળ લાઇસન્સ ધરાવતા ધર્મ પ્રધાનો દ્વારા લગ્નો

ઇચ્છિત લગ્નની સૂચના

જ્યારે પણ લગ્નનો ઈરાદો લગ્ન ઇચ્છતી વ્યક્તિઓમાંથી કોઈ એક સાથે કરવામાં આવે ત્યારે તેણે લેખિતમાં સૂચના આપવી જોઈએ. નોટિસ પ્રથમ અનુસૂચિમાં સમાવિષ્ટ ફોર્મ અનુસાર હોવી જોઈએ અને તે ધર્મ મંત્રી કે જેમને તે/તેણી લગ્નની ઉજવણી કરવા ઈચ્છે છે તેને મોકલવામાં આવશે. સૂચનામાં નીચેની વિગતો શામેલ હોવી જોઈએ:

લગ્ન કરવા ઇચ્છતા દરેક વ્યક્તિનું પ્રથમ નામ, છેલ્લું નામ અને વ્યવસાય

તેમાંના દરેકના રહેઠાણનું સ્થળ

સમય કે જે દરમિયાન દરેક ત્યાં રહે છે

ચર્ચ અથવા વિસ્તાર કે જેમાં લગ્નની ઉજવણી થવાની છે.

૪) આવી સૂચનાનું પ્રકાશન:

એકવાર નોટિસ ધર્મ પ્રધાનને પહોંચાડવામાં આવે, તે ચર્ચના કેટલાક સ્પષ્ટ ભાગમાં નોટિસને જોડશે.

જ્યારે એક પક્ષ સગીર હોય ત્યારે મેરેજ રજિસ્ટ્રારને નોટિસની નકલ મોકલવી

જ્યારે લગ્ન કરવાનો ઇરાદો ધરાવતા પક્ષકારોમાંથી એક સગીર હોય, ત્યારે મંત્રીએ 24 કલાકની અંદર જિલ્લાના મેરેજ રજિસ્ટ્રારને નોટિસ મોકલવાની રહેશે. અને જો આવા જિલ્લાના 1 થી વધુ રજીસ્ટ્રાર હોય તો તેમણે તે સિનિયર મેરેજ રજીસ્ટ્રારને મોકલવા જોઈએ.

ભારતીય ખ્રિસ્તીઓના લગ્ન

ભારતીય ખ્રિસ્તીઓના લગ્ન કઈ શરતો પર પ્રમાણિત થઈ શકે છે-

જે પુરુષ લગ્ન કરવા માંગે છે તેની ઉંમર એકવીસ વર્ષથી ઓછી હોવી જોઈએ નહીં અને જે સ્ત્રી લગ્ન કરવા માંગે છે તેની ઉંમર 18 વર્ષથી ઓછી હોવી જોઈએ નહીં. લગ્ન કરવાનો ઇરાદો ધરાવતા પક્ષકારોમાંથી કોઈપણની પત્ની કે પતિ હજુ પણ જીવતો હોવો જોઈએ નહીં. લગ્ન સમયે બે વિશ્વસનીય સાક્ષીઓ હાજર રહેવાના છે.

છૂટાછેડા:

ભારતીય છૂટાછેડા અધિનિયમ, 1869 ખ્રિસ્તી ધર્મનો દાવો કરતી વ્યક્તિઓના છૂટાછેડા અને અન્ય વૈવાહિક કલમોને પણ નિયંત્રિત કરે છે. આ અધિનિયમ લાગુ કરવામાં આવે છે જો કાર્યવાહીના પક્ષકારોમાંથી એક ખ્રિસ્તી હોય. આ અધિનિયમ છૂટાછેડાના અંગ્રેજી કાયદા (સેક્શન 7) પર આધારિત છે. ભાગ III, અધિનિયમની કલમ 10 એ આધાર પૂરા પાડે છે કે જેના આધારે પતિ અથવા પત્ની લગ્નના વિસર્જન માટે અરજી કરી શકે છે.

એક સદી પહેલા ઘડવામાં આવેલ ભારતીય છૂટાછેડા અધિનિયમમાં કેટલીક કઠોર અને ભેદભાવપૂર્ણ જોગવાઈઓ છે, ઉદાહરણ તરીકે, ત્યાં લિંગ ભેદભાવ છે કારણ કે છૂટાછેડા મેળવવા માટે પતિએ ફક્ત પત્ની તરફથી વ્યભિચાર સાબિત કરવો પડે છે જ્યારે પત્નીએ ફરતા જેવા વધારાના વૈવાહિક ગુનો સાબિત કરવો પડે છે. , ત્યાગ, રૂપાંતર અથવા વ્યભિચાર સાથે લગ્ન.

આમ ભારતીય છૂટાછેડા અધિનિયમમાં સુધારાની જરૂરિયાત ન્યાયશાસ્ત્રીઓ અને સુપ્રીમ કોર્ટ અને કાયદા પંચ દ્વારા લાંબા સમયથી અનુભવાતી હતી. જોર્ડન ડિએંગદેહ વિ. એસ.એસ. ચોપરામાં પુરાતન કાયદામાં ફેરફાર લાવવા માટે સુપ્રીમ કોર્ટે જોરદાર અરજી કરી હતી.

લગ્નના વિસર્જન માટેના કારણો:

(1) ભારતીય છૂટાછેડા (સુધારા) અધિનિયમ, 2001 ની શરૂઆત પહેલાં અથવા પછી, કોઈ પણ લગ્ન, પતિ અથવા પત્ની દ્વારા જિલ્લા કોર્ટમાં રજૂ કરવામાં આવેલી અરજી પર, આ આધાર પર વિસર્જન કરવામાં આવશે કે ત્યારથી લગ્નનું ગૌરવ, પ્રતિવાદી:

વ્યભિચાર કર્યો છે

બીજા ધર્મમાં પરિવર્તન કરીને ખ્રિસ્તી બનવાનું બંધ કરી દીધું છે

પિટિશનની રજૂઆત પહેલાં તરત જ બે વર્ષથી ઓછા સમયના સતત સમયગાળા માટે અસાધ્ય રીતે અસ્વસ્થ મન છે.

પિટિશનની રજૂઆત પહેલાંના બે વર્ષથી ઓછા સમયગાળા માટે, રક્તપિત્તના વિષમ અને અસાધ્ય સ્વરૂપથી પીડિત છે.

બે વર્ષથી ઓછા સમયગાળા માટે તરત જ પિટિશનની રજૂઆતની કાર્યવાહી હાથ ધરી છે, જે ચેપી સ્વરૂપમાં વેનેરીયલ રોગથી પીડિત છે.

તે વ્યક્તિઓ દ્વારા સાત વર્ષ કે તેથી વધુ સમયગાળા માટે જીવંત હોવાનું સાંભળવામાં આવ્યું નથી કે જેમણે પ્રતિવાદી જીવિત હોત તો કુદરતી રીતે પ્રતિવાદી વિશે સાંભળ્યું હોત.

તેણે જાણીજોઈને લગ્નને પૂર્ણ કરવાનો ઇનકાર કર્યો છે અને તેથી લગ્ન પૂર્ણ થયા નથી.

પ્રતિવાદી અથવા લગ્નના વિસર્જન સામે હુકમનામું પસાર કર્યા પછી બે વર્ષ કે તેથી વધુ સમયગાળા માટે વૈવાહિક અધિકારોની પુનઃપ્રાપ્તિ માટેના હુકમનામુંનું પાલન કરવામાં નિષ્ફળ ગયું હોય, તો અદાલતે જ્યાં સુધી તે વ્યાજબી રીતે કરી શકે ત્યાં સુધી પોતાને સંતુષ્ટ કરશે, એટલું જ નહીં કથિત હકીકત મુજબ, પણ અરજદારે લગ્નના ઉક્ત સ્વરૂપ અથવા વ્યભિચારની કોઈપણ રીતે સહાયક અથવા સંડોવણી છે કે નહીં, અથવા તેને માફ કર્યું છે અને તે પણ કોઈ પણ બાબતમાં પૂછપરછ કરશે. કાઉન્ટરચાર્જ જે અરજદાર સામે કરવામાં આવી શકે છે.

પરસ્પર સંમતિથી છૂટાછેડા:

કલમ 10 પછી, એક નવી કલમ 10-A દાખલ કરવામાં આવી છે જે પરસ્પર સંમતિથી લગ્નના વિસર્જન માટેની શરતો મૂકે છે.

કલમ 10-A હેઠળ:

આ અધિનિયમની જોગવાઈઓ અને તે હેઠળ બનેલા નિયમોને આધીન, લગ્ન વિસર્જન માટેની અરજી બંને પક્ષકારો દ્વારા એકસાથે લગ્ન માટે જિલ્લા કોર્ટમાં રજૂ કરવામાં આવી શકે છે, પછી ભલે આવા લગ્ન ભારતીય છૂટાછેડાની શરૂઆત પહેલાં અથવા પછી કરવામાં આવ્યા હોય. (સુધારો) અધિનિયમ,

2001, આ આધાર પર કે તેઓ બે વર્ષ કે તેથી વધુ સમયગાળા માટે અલગ રહેતા હતા, કે તેઓ સાથે રહી શકતા નથી અને તેઓ પરસ્પર સંમત થયા છે કે લગ્ન વિસર્જન કરવું જોઈએ.

સહ-પ્રતિવાદી તરીકે વ્યભિચારી અથવા વ્યભિચારી:

જૂની જોગવાઈને બદલે કે જે મુજબ ફક્ત વ્યભિચારી જ નવા બદલાયેલી કલમ 11 હેઠળ સહ-પ્રતિવાદી હોઈ શકે છે, વ્યભિચારના આધારે પતિ અથવા પત્ની દ્વારા રજૂ કરાયેલ લગ્નના વિસર્જન માટેની અરજી પર અરજદારે કથિત વ્યભિચારી બનાવશે. અથવા વ્યભિચારી સંવાદતા, સિવાય કે અરજદારને નીચેનામાંથી કોઈપણ આધાર પર આમ કરવાથી કોર્ટ દ્વારા માફ કરવામાં ન આવે, એટલે કે:

કે પત્ની, પ્રતિવાદી હોવાને કારણે, વેશ્યાનું જીવન જીવી રહી છે, અથવા પતિ, પ્રતિવાદી હોવાને કારણે, અનૈતિક જીવન જીવી રહ્યો છે અને અરજદાર એવી કોઈ વ્યક્તિને જાણતો નથી કે જેની સાથે વ્યભિચાર કરવામાં આવ્યો હોય.

કે કથિત વ્યભિચારી અથવા વ્યભિચારીનું નામ અરજદાર માટે અજાણ છે, જો કે અરજદારે તેને શોધવા માટે યોગ્ય પ્રયાસો કર્યા છે.

કે કથિત વ્યભિચારી અથવા વ્યભિચારી મૃત છે.

મધુસ્મિતા નાયક વિ. સિમાદ્રી નાયક {5}માં એવું માનવામાં આવતું હતું કે કલમ 11 નો હેતુ કોઈપણ પ્રકારના સંકુચિત છૂટાછેડાને રોકવાનો છે. સહ-પ્રતિવાદીની હાજરી સાથે વિતરણ કરવું એ માત્ર ઔપચારિકતા નથી.

2. મિલીભગતની ગેરહાજરી:

કલમ 12 હેઠળ જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે 'કોર્ટ પોતાને એ હકીકતથી સંતુષ્ટ કરે કે 15 મિલીભગતની ગેરહાજરી છે. તે કહે છે કે કોઈપણ અરજી પર તેથી દૂર કરાયેલા દરેક દાવાને લાગુ પડશે. તે અન્યથા જિલ્લા ન્યાયાધીશને કેસના ન્યાયને અનુરૂપ હુકમનામું કરવા સક્ષમ બનાવવા માટે, કથિત મિલીભગતના સંદર્ભમાં આવશ્યકતા મુજબ આવા પગલાં લેવાનો નિર્દેશ આપી શકે છે. ભારતીય છૂટાછેડા (સુધારા) અધિનિયમ, 2001 દ્વારા રાજના પ્રોક્ટરની ફરજો નિભાવવા માટે અધિકારીની નિમણૂક સાથે સંબંધિત કલમ 17-A કાઢી નાખવામાં આવી છે.

ભારતીય છૂટાછેડા અધિનિયમના લગ્નની શૂન્યતા ભાગ IV લગ્નની શૂન્યતા સાથે વ્યવહાર કરે છે.

કલમ 18 હેઠળ કોઈપણ પતિ અથવા પત્ની જિલ્લા કોર્ટમાં અરજી રજૂ કરી શકે છે, જેમાં પ્રાર્થના કરવામાં આવે કે તેમના લગ્નને નીચેનામાંથી કોઈપણ આધાર પર રદબાતલ જાહેર કરવામાં આવે.

લગ્ન સમયે પ્રતિવાદીની નપુંસકતા અને દાવોની સંસ્થા.

પક્ષો સંલગ્નતાની પ્રતિબંધિત ડિગ્રીની અંદર છે [કુદરતી અથવા કાનૂની અથવા સંબંધ.

લગ્ન સમયે બંને પક્ષ પાગલ હોય કે મૂર્ખ હોય.

લગ્ન સમયે પતિ કે પત્ની બંનેમાંથી કોઈ એક પૂર્વ પતિ કે પત્ની રહેતા હતા અને લગ્ન અમલમાં હતા. કોઈપણ પક્ષની સંમતિ બળ અથવા છેતરપિંડી દ્વારા મેળવવામાં આવી હતી.

એક કેસમાં બી.ડી. કાર્ડોઝા વિ. ઝલેડી બી. કાર્ડોઝા, જ્યાં એક પત્નીએ એ હકીકતને છુપાવીને સંમતિ મેળવી હતી કે ઓપરેશન દ્વારા તેની ફેલોપિયન ટ્યુબ દૂર કરવામાં આવી હતી અને તે બાળકને જન્મ આપવા માટે અસમર્થ હતી અને લગ્ન રદ કરવાની ઘોષણા માટેની અરજીને મંજૂરી આપવામાં આવી હતી અને હુકમનામું બહાર પાડવામાં આવ્યું હતું. પાસ જ્યાં એક પત્નીએ લગ્નના 203 દિવસ પછી બાળકને જન્મ આપ્યો અને બાળક સમય પહેલા ન હતું અને પતિને તેની લગ્ન પહેલાની ગર્ભાવસ્થા વિશે ન તો એક્સેસ કે જાણકારી હતી, તે પી.વી સાબુ વિ. મારિયાકુટ્ટીમાં યોજાઈ હતી, કે પતિ છેતરપિંડીના આધારે લગ્ન રદ કરવાની ઘોષણા માટે હકદાર.

